RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 59.

Måndagen den 10 maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren ankomna Kungl. Maj:ts bref:

VI Gustaf, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, tillbjuda Eder, Gode Herrar och Svenske män, ledamöter af Riksdagens Andra Kammare, Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud allsmäktig!

Med djup tacksamhet för Försynens nåd, gifva Vi Eder härigenom tillkänna, att Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan af Södermanland denna dag klockan 11,45 e. m. lyckligen blifvit förlöst med en prins, som erhållit titel Hertig af Småland och kommer att i det heliga dopet undfå namnen Gustaf *Lennart* Nicolaus Paul.

Förvissade, att I med Oss och Vårt Kungl. Hus delen glädjen öfver denna lyckliga tilldragelse, förblifva Vi Eder med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågna.

Stockholms slott den 8 maj 1909.

GUSTAF.

Hugo Hamilton.

Härefter yttrade herr vice talmannen: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren i anledning af det gjorda meddelandet behagade uppdraga åt kammarens talman att till deras majestäter, Konungen och Drottningen, samt till de höga föräldrarna framföra kammarens vördnadsfulla lyckönskningar med anledning af den för det kungliga huset glädjande tilldragelsen.

Hvad herr vice talmannen sålunda hemställt blef af kammaren bifallet; och beslöt kammaren tillika att lägga det upplästa brefvet till handlingarna.

§ 3.

Föredrogs Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 317, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut i anledning af motion angående utredning rörande skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden i Norrland m. m.

Ärendet hänvisades ånyo till kammarens fjärde tillfälliga utskott.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden n:is 164—170, bevillningsutskottets betänkande och memorial n:is 26, 28 och 29, sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkanden n:is 5 och 6, lagutskottets utlåtanden n:is 60—63, andra särskilda utskottets utlåtande n:o 4, Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 34 samt Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 35.

§ 5.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Då det torde vara lämpligt att afgörande redan i morgon kan träffas angående bevillningsutskottets memorial n:o 28 och bevillningsutskottets memorial n:o 29, skall jag tillåta mig hemställa, att dessa ärenden i nu nämnd ordning måtte uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m.

Till afgörande förelåg nu sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 3, i anledning dels af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående emissionsbanker, dels af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 27 § i lagen den 18 september 1903 angående solidariska bankbolag och dels af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 24 och 88 §§ i lagen den 18 september 1903 angående bankaktiebolag.

Genom tre särskilda, den 26 mars 1909 dagtecknade propositioner, n:is 136, 137 och 138, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen n:o 136 bilagda, i statsrådet och högsta

domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionerna fogade förslag till

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

1:o) lag angående emissionsbanker;

2:o) lag om ändrad lydelse af 27 § i lagen den 18 september 1903 angående solidariska bankbolag; samt

3:o) lag om ändrad lydelse af 24 och 88 §§ i lagen den 18 september 1903 angående bankaktiebolag.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågarande propositioner n:is 136, 137 och 138, antaga de genom samma propositioner framlagda förslag till

1:o) lag angående emissionsbanker;

2:o) lag om ändrad lydelse af 27 § i lagen den 18 september 1903 angående solidariska bankbolag; samt

3:o) lag om ändrad lydelse af 24 och 88 §§ i lagen den 18 september 1903 angående bankaktiebolag.

Punkten 1:o.

Lag angående emissionsbanker.

Herr talmannen tillkännagaf, att det i förevarande punkt innefattade lagförslaget komme att paragrafvis föredragas.

Sedan *1 §* föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr Wijk, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande lagförslaget grundar sig på två olika behof. Det ena är ett ganska naturligt och troligen ganska allmänt kändt behof hos bankerna att i vissa fall få handla med aktier, det andra är en önskan att kunna skapa ett institut, genom hvilket landets näringslif skulle befordras på det sättet, att nya industriella företag skulle lättare och säkrare kunna föras framåt. Det förra ändamålet finner jag i högsta grad legitimt, det senare tror jag möjligen i någon mån är öfverskattadt. Huru som helst, är det dessa två synpunkter, som legat till grund för den diskussion, som länge förts i detta ämne och som slutligen år 1907 ledde till en motion i Riksdagen, en motion, som gick ut på förslag om skrifvelse till regeringen angående lagstiftning om bankers rätt att handla med aktier. Beslut om en sådan skrifvelse fattades emellertid i denna kammare med mycket knapp majoritet, nämligen med 100 röster mot 99.

Öfver denna Riksdagens skrifvelse ha sedermera hörts åtskilliga myndigheter, dels bankinspektören, dels den kommitté, som sedan någon tid varit tillsatt i och för en allmän omarbetning af banklagen, och dels slutligen det s. k. bankernas syndikat, d. v. s. den officiella representationen för landets enskilda och aktiebanker.

Så länge det endast gällt att gifva bankerna viss rättighet att handla med aktier, har problemet varit genska lätt. Redan på ett tidigt stadium uppdrog bankinspektören några linjer för

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

en sådan lagstiftning, hvilka sedan blifvit allmänt godtagna och återfinnas i det nu föreliggande förslaget. Han föreslog, att bankerna skulle få rättighet att för handel med aktier använda den del af bankernas reservfond, som öfversteg 50 procent af grundfonden. Detta belopp ansågs nämligen såsom en extra reservfond, hvilken bankerna utan risk för den penninginsättande allmänheten skulle kunna få disponera för ändamålet, om så ansågs lämpligt. Så långt mötte inga svårigheter. Men då det gällt att framställa ett lagförslag i det andra syftet, nämligen i syfte att åstadkomma ett särskildt institut, som skulle skapa och grundlägga affärsföretag, har saken visat sig mycket svår. Det framgår ock af de särskilda bestämmelser angående ett sådant bankinstitut, som af de olika myndigheterna föreslagits mer eller mindre enhälligt, och som nu återfinnas i Kungl. Maj:ts proposition. Där stadgas med afseende å en sådan *emissionsbank* särskilda åtgärder, som ansetts nödvändiga för att gifva densamma stadga och styrka och för att garantera allmänheten mot de risker, som kunna vara förenade med insättandet af penningar i banken. Så är t. ex. föreskrifvet i Kungl. Maj:ts proposition, att emissionsbankens grundfond skall utgöra minst åtta miljoner kronor; att inga enskilda delägare i banken få finnas, utan endast bankaktiebolag och enskilda banker; vidare att reservfond skall afsättas med mycket större hastighet än hvad som är fallet i vanliga banker; att banken icke får emottaga penningar från allmänheten till större belopp, än grundfond och reservfond sammanlagda utgöra; att sparkasseräkning icke får föras i banken, och slutligen att å annan räkning än avistaräkning penningar icke få mottagas i mindre poster än tiotusen kronor.

Man får det intrycket af dessa bestämmelser, att Kungl. Maj:t i själfva verket ansett, att den föreslagna emissionsbanken innehöll en viss explosionsfara, för hvilken åtminstone kvinnor och barn borde hållas fjärran! Om också detta enligt min mening är öfverdrifvet, så kan man icke undgå att fråga sig, om verkligen ett allvarligt behof är för handen att skapa en sådan enastående och extraordinär banktyp, som den föreslagna emissionsbanken är.

För att fylla de behof, som denna emissionsbank afser att tillgodose, kan man tänka sig ett annat institut, som redan vunnit burskap i landet, nämligen emissionsbolaget, hvars hufvudsakliga ändamål ju är att understödja, förmedla och kontrollera skapandet af nya affärsföretag. Man frågar sig, hvilka de egentliga motiven varit för den meningen, att denna redan i landet pröfvade typ vore otillräcklig, och att därför skapandet af en ny typ af *bank*karaktär vore önskvärdt.

Det första skäl, som anföres för emissionsbankens företräde framför emissionsbolaget, är, att emissionsbanken står under

samma kontroll som öfriga banker. Jag tror, att man därvidlag bör fästa någon vikt vid hvad bankinspektören själf säger i detta afseende. Han framhåller nämligen, att värdet af denna kontroll är öfverskattad. Och gäller detta i fråga om vanliga banker, så måste det i än högre grad gälla i fråga om en bank som den föreslagna, hvilken icke endast drifver vanlig bankrörelse, utan jämväl ligger inne med eller anses komma att ligga inne med aktier i ett flertal företag — dels nya företag under bildning, dels redan bestående sådana. Bankinspektören säger själf på ett ställe i sitt utlåtande öfver förslaget på ett tidigare stadium: att för att bedöma värdet af aktierna i en emissionsbank fordrades kännedom om alla de företag, med hvilka emissionsbanken toge befattning.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Det är således tydligt, att den kontroll, som bankinspektionen i detta fall skulle utöfva, måste bli mindre omfattande än i andra fall. Man skall också möjligen kunna sätta i fråga, om den i öfvervägande grad vore till fördel eller om det ej i stället innebure en viss risk, att allmänheten litade på en kontroll, som i själfva verket har så pass ringa värde.

Den andra fördelen, som man framhållit hos emissionsbanken i motsats till emissionsbolaget, är den, att banken skulle i mindre grad ägna sig åt spekulationer än hvad förhållandet vore med bolaget. Därvidlag förefaller det mig emellertid, som om herr finansministern vore väl optimistisk och nästan tillmätte emissionsbanken några slags — om jag så får uttrycka mig — filantropiska egenskaper, som i själfva verket torde bli lika främmande för emissionsbanken, som de äro för andra banker. Han säger nämligen på ett ställe: »Hufvudsyftet med lagstiftningen i ämnet blir alltså att bilda kapitalstarka emissionsanstalter, som verkligen vilja och kunna befordra vissa allmänna intressen. I föreskrifterna om emissionsbolags bildande, om kontroll öfver dess rörelse m. m. bör man därför, såvidt möjligt är, söka vinna garantier mot, att spekulation och vinstintresse blifva vid emissionsbankens ledning bestämmande.» — Det är således herr finansministerns förhoppning, att i fråga om ett företag, hvars vinstintressen delvis måste vara baserade på spekulation, åstadkomma garantier mot denna spekulation och detta vinstintresse. Det är, tror jag, att hoppas för mycket; och jag tror därför också, att den fördel, som emissionsbanken i nu berörda afseende skulle innebära, är betydligt öfverdrifven.

Hvad vidare beträffar emissionsbankens förmåga och goda vilja att grunda och underhjälpa nya företag i landet, så är det troligt, att banken härutinnan rätt obetydligt kommer att skilja sig från tendenserna i detta afseende hos det svenska emissionsbolag, som nu drifvit sin verksamhet sedan några år tillbaka. Detta bolag bildades hufvudsakligen af en enskild bank med i stort sedt samma syfte, som man kan anse, att en emmissions-

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

bank, bildad af ett flertal banker, skulle erhålla, nämligen dels för att underlätta bankens rörelse genom att öfvertaga en del tyngande affärer, dels för att drifva allmän affärsverksamhet genom grundandet af bolag. — Jag bör kanske förutskicka den upplysningen, att åsyftade emissionsbolag är af så pass betydande storlek, att dess tillgångar och skulder för senaste räkenskapsåret balansera med öfver 16 miljoner kronor. — Ser man nu på, hvad detta bolag uträttat, så måste man erkänna, att det ej varit någonting synnerligen märkvärdigt. Det har varit med om bildandet af ett väfveriaktiebolag i södra Sverige, i hvilket företag — om jag ej misstager mig — banken själf hade stora intressen att bevaka; det har vidare varit med om att starta ett elektrokemiskt bolag i mellersta Sverige; och slutligen har det inköpt en del forsar i Norrland. Dessa äro de stora affärer, som omnämnas i bolagets styrelseberättelse. Det är ju mycket lofliga och, som jag hoppas, goda företag, som bolaget sålunda varit med om. Men icke kan man säga, att de hafva någon sådan stor betydelse, att det, för att drifva en liknande verksamhet, kunde vara af behofvet påkalladt att starta en ny institution under bankformen. Ty jag upprepar hvad jag redan sagt: efter min mening komme emissionsbankens verksamhet i detta afseende att i hufvudsak bli densamma som emissionsbolagets.

Om jag sålunda ställer mig skeptisk gentemot emissionsbanker i allmänhet, så har jag desto starkare anmärkningar att göra mot den typ, som den kungliga propositionen föreslår och som blifvit af utskottet tillstyrkt. Utöfver de särskilda föreskrifter för banken, som jag redan anfört, förefinnas nämligen två viktiga bestämmelser, som man särskildt bör fästa sig vid. Den ena är den, att endast banker kunna vara delägare i emissionsbanken — några enskilda delägare få ej förekomma — och vidare — något som har ett indirekt samband med nyssnämnda bestämmelse — att bankerna icke få förvärfva eller köpa andra aktier än i denna emissionsbank, således icke drifva andra aktieaffärer än som bestå i inköp och innehaf af emissionsbanksaktier.

Kungl. Maj:t har själf insett den risk, som ovillkorligen uppstode därigenom, att antalet delägare i emissionsbanken blefve alltför begränsadt. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit, dels att minst fyra banker måste vara med vid emissionsbankens bildande och fortsatta verksamhet, dels ock att ingen får äga flera aktier, än som motsvara en tredjedel af emissionsbankens grundfond. Det är alldeles uppenbart, hvad Kungl. Maj:t velat afvärja härigenom, nämligen risken att en enda bank skulle blifva dominerande inom emissionsbanken och leda denna efter sina syften. Lika uppenbart är emellertid, att hvad Kungl. Maj:t sålunda velat ernå icke vunnits med denna bestämmelse. Om *en* bank på detta sätt hindras att blifva dominerande, så behöfs

det å andra sidan icke mer än att *två* banker sammansluta sig och genom gemensamt innehaf af aktiemajoriteten leda hela emissionsbanken efter sina intressen med bortseende af de intressen, som representeras af de öfriga i emissionsbanken delägande bankerna. Jag tror ej, att man gör sig skyldig till öfverdrift, om man framhåller förefintligheten af denna risk — därtill ligger den alltför nära till hands. Om sålunda två eller flera banker inom emissionsbanken komma att sammansluta sig till majoritet och leda banken efter sina syften, så befinna sig de öfriga deltagande bankerna i en mycket obehaglig situation; antingen få de utsätta sig för den risken, att deras i emissionsbanksaktier nedlagda penningar af aktiemajoritetens innehafvare användas till främjande af dessas speciella syften, med frånseende af de mindre bankernas intressen, eller också få de försöka sälja sina aktier. Men därvid yppar sig den svårigheten att de ej kunna sälja dem annat än till vissa andra banker, och dessa åter kunna vara mindre köplystna, därför att de af samma skäl draga sig för inköp af emissionsbankens aktier, eller också ha de kanske redan tecknat aktier till hela det belopp, hvartill de äro berättigade, och få sålunda icke köpa flera. Under sådana förhållanden äro de åsyftade bankernas i emissionsbanken insatta kapital fastlåst, då dessa banker icke kunna taga ut penningarna genom att befria sig från aktierna. Ifrågavarande kapital kan sålunda komma att endast tjäna till underlag för andra bankers egna och själfviska intressen.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

I detta sammanhang är det också af vikt att erinra sig den bestämmelsen, att bankerna ej få köpa andra aktier än emissionsbankens, och att de sålunda måste välja mellan att sätta in medlen i emissionsbanken och stå den risk jag nämnt, eller ock vara uteslutna från alla de fördelar, som denna lagstiftning kan bereda dem.

Slutligen har denna sistnämnda bestämmelse ännu en betydlig olägenhet med sig därigenom, att den förtager hela den verksamhet, som den åsyfter att gynna, all möjlig smidighet. Bankerna kunna ej, som det vore naturligt att tänka sig, vid vissa tillfällen afsätta medel för aktieköp för att sedan vid behof realisera aktierna och lösgöra kapitalet, något som från banksynpunkt är af den största betydelse; utan hafva de en gång insatt penningar i emissionsbanken, få de svårt att taga dem därifrån, då det är ovisst, om de få tillfälle att sälja aktierna, och därvid dessutom risken att ej få full valuta för dem, då antalet köpare är så ytterligt begränsadt.

Detta är i mina ögon olägenheter, som ha en verkligt afgörande betydelse. Den enkla formen att låta bankerna — såsom bankinspektionen ursprungligen föreslagit — disponera visst öfverskott af reservfonden för att därmed fritt handla med aktier, tror jag skulle fylla ett verkligt bankbehof och vara en åtgärd

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

af enkel och sund natur. Mot tanken på emissionsbanker öfver hufvud ställer jag mig skeptisk, i det jag menar, att uppskattningen af deras fördelar är öfverdrifven. Men mot den nu föreslagna *typen* af emissionsbank hafva de invändningar, jag framfört, för mig en sådan afgörande vikt, att jag för min del icke kan tillstyrka densamma.

Den reservation, som herrar Rune och Jansson i Edsbäcken bifogat till utskottets betänkande, innebär ett försök att i någon mån råda bot mot vissa af de olägenheter jag påpekat, och i det afseendet anser jag denna reservation innebära en del förbättringar af den kungl. propositionen; men de undanröja endast en ringa del af de invändningar, som jag framställt, och jag får därför, herr talman, sluta med att yrka afslag å utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Swartz: Såsom den föregående ärade talaren upplyst, beror ju det föreliggande förslaget på en begäran från Riksdagen själf. Sedan Riksdagen hade skrifvit och framhållit, hvilka synpunkter som för den syntes vara afgörande för inrättande af en emissionsbank, har denna fråga undergått en mycket grundlig behandling, såsom också af föregående talare framhölls. Bankinspektionen har yttrat sig därom, bankkommittén har haft frågan före, bankmötet har också yttrat sig, banksyndikatet likaså, och efter detta har återigen bankinspektionen tagit saken under ompröfning. Slutligen, sedan hela denna rad af förberedande åtgärder blifvit genomgången, har detta föranledt det kungl. förslaget.

Nu säger den föregående talaren: Finns det verkligen något allvarligt behof af en sådan emissionsbank? Ja, jag tror, att det därvidlag kan vara tillräckligt att hänvisa till de i det fallet fullkomligt enhälliga utlåtanden, hvilka blifvit i frågan afgifna från de håll, som bäst bort kunna bedöma den saken. Först hafva både bankinspektionen och bankkommittén varit ense om att detta behof förefinnes. Det har vitsordats af bankmötet utan någon som helst gensaga. Det har också framhållits, att det är nödvändigt att *snart* tillgodose detta behof på grund af just de förhållanden, som inträdt efter det Riksdagens skrifvelse afgafs och hvilka varit af beskaffenhet att låta bjärt framstå nödvändigheten af en anstalt, dit bankerna skulle kunna vända sig, dels för att i sådana tider, som nu varit, åstadkomma ett uppredande af en del tilltrasslade affärer, och dels, under bättre tider, för grundande af nya företag få en sakkunnig och noggrann utredning och granskning af kalkyler och föreliggande möjligheter för företagen. Det har från alla håll och kanter sagts, och icke utan skäl, att spekulationen under de goda tiderna varit väl liflig och att den har lockat till sig medel från allmänheten, utan att allmänheten har varit i tillfälle att själf bedöma tillförlitligheten

af de kalkyler, som ligga till grund för de lysande prospekten — allmänheten är för öfrigt aldrig i tillfälle att kunna bedöma sådana ting. Men det är också ytterst sällan, som dessa prospekt uppgjorts med full sakkunskap, och om än så skulle varit fallet, så har dock den alltid behöfliga och nyttiga kritiken i alltför hög grad saknats.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Det är just för att kunna sofra de förslag, som i sådana afseenden under goda tider i stor mängd komma fram, för att kunna påpeka och framhålla för allmänheten: detta är ett sundt företag, det är ett, som ni kan sätta in edra medel i, därför att förutsättningarna synas vara sunda, det andra skall ni låta bli, därför att förutsättningarna icke äro bra, icke tillräckligt bärkraftiga — det är för att kunna åstadkomma en sådan kritik och ge allmänheten denna ledning, som man känt behofvet af en sådan anstalt som denna, ja, flera liknande anstalter. Det är nämligen en ytterst svår sak att kunna på förhand rätt kritisera och bedöma utsikterna för det ena eller andra företaget på det industriella området. Det fordras en uppdrifven skicklighet och vana i olika sorters affärer för att kunna härvidlag utöfva en kritik, som kan vara af bestående värde. Det är sannerligen icke lätt att finna personer, som det kunna. Men skall det finnas någon utsikt till att erhålla sådana, så tror jag det skall vara just genom bildande af anstalter af denna beskaffenhet och genom att draga de behöfliga och skickliga krafterna till denna anstalt.

Nu har den föregående talaren sagt sig anse, att det vore tillräckligt, om det blefve ett emissionsbolag i stället för en emissionsbank. Ja, skälen, hvarför man icke ansett emissionsbolag vara tillräckliga, utan behöfva kompletteras af en emissionsbank, framgå tydligt af det kungl. förslaget. Den föregående talaren framhöll såsom den egentliga enda fördelen af en emissionsbank, att densamma stod under bankinspektionens kontroll. Nu vill jag — utan att, såsom han gjorde, förringa värdet af denna kontroll, hvilken jag anser vara vida större än måhända bankinspektörens blygsamhet förmått honom att uttala i det yttrande han afgifvit — i alla fall fästa uppmärksamheten därpå, att en bank framför ett bolag dock äfven har den fördelen ur kontrollsynpunkt, att bankens affärer äro föremål för publicitet. Månadsrapporter och bokslut offentliggöras och skola uppställas efter vissa bestämda grunder, hvilka granskas af bankinspektören. Vidare ligger det väl alltid någon trygghet däruti, att en bank och således öfven en emissionsbanks ordning fastställes af Kungl. Maj:t och icke såsom ordningen för ett vanligt bolag endast af patent- och registreringsverket.

Emellertid synes mig också den omständigheten, att det emissionsbolag, som kommit till stånd, icke visat sig hafva någon vidare lifskraft, icke tala till förmån för den uppfattningen, att

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

det är tillräckligt att tänka sig den form, som ett emissionsbolag har, ty ett emissionsbolag, hvars tillgångar och skulder balansera på 16 ½ millioner kronor, har nog icke varit synnerligen verksamt. För öfrigt kan jag ju i detta afseende anföra, hvad ordföranden vid bankmötet sade om den saken. Han sade: »Här har ju skapats ett institut, ett privat bolag finnes för det syftet», men därefter säger han, att »hvarje bank, som varit något med i senaste affärskrisen — om man därmed kunde benämna de svårigheter, hvilka förekommit under sista åren — visste, hur önskvärdt det varit, om, då en större bolagsaffär befunnits intrasslad, vederbörande bank fått öfverlämna dess omskapande åt ett institut, som särskildt ägnat sig åt dylika uppgifter, så att de gamla bankerna med sin speciella affärsverksamhet icke behöft taga hand om och inom de för bankerna gällande trånga former röra sig med saker af omförmälda art.»

Jag har också hört af bankmän, att det skulle varit synnerligen nyttigt, icke minst för industrien förmånligt, om under de gångna svåra tiderna en emissionsbank hade funnits, till hvilken de stora bankerna såsom delägare i denna bank hade kunnat få leda utredandet af de tilltrasslade affärerna på ett annat sätt än som nu kunnat ske, huru lofvärdt nu än bemödandet i den vägen har varit att bringa reda i förhållandena. Detta har också gjort, att bankmötet enhälligt har framhållit det önskvärda i att man icke måtte dröja med anordnandet af denna anstalt.

Såsom herrarna veta, ingick förslaget om emissionsbanken såsom ett led i banklagarna i allmänhet, men just på grund af denna hemställan från bankmännen har detta led brutits ut ur sitt samband med de andra banklagarna, och denna lag särskildt framlagts. Jag tror, att en hänvisning till hvad sakkunniga på det området sagt kan vara tillräcklig för att häfva den farhåga, som möjligen en och annan kan hafva, att en emissionsbank icke är af behofvet påkallad.

Också har ju den föregående ärade talaren ställt sig endast skeptisk emot tanken på anordnande af en emissionsbank, men däremot bestämdt afvisande mot det sätt, hvarpå här är föreslaget, att den skulle inrättas. Han har ansett, att det skulle vara förenadt med stora faror, att endast banker finge vara delägare i denna emissionsbank och att så få banker skulle kunna sammansluta sig för att bilda en emissionsbank. Ja, det är ju märkvärdigt hvad man kan se på saker och ting här i världen med olika ögon. Jag hade just trott, att försiktigheten skulle kräfva, att man gick fram på den väg, som Kungl. Maj:t här föreslagit. Såvida jag riktigt uppfattat den föregående ärade talaren — han uttryckte sig mycket redigt, så om jag icke rätt uppfattat, har det berott på mig — så beklagade han, att det icke finge vara enskilda delägare med i emissionsbanken. Det är något, som från många andra håll framförts såsom varande ett fel i

förslaget, och man hänvisade därvidlag till hvad bankmötet i den vägen hade sagt, då bankmötet skulle hafva uttalat sig för att enskilda delägare borde i obegränsadt antal få vara med.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Jag vill då genast från början därvidlag fästa uppmärksamheten på en omständighet, som synes mig innebära en ganska stor motsägelse uti bankmötets beslut i det afseendet. Ty bankmötet beslöt att hemställa, att endast banker skulle få stifta emissionsbank, men att sedermera enskilda delägare till obegränsadt antal skulle få vara med. Hvad menar bankmötet med det? Jo, med att endast banker skulle få stifta emissionsbank menar väl bankmötet, att detta egentligen är en sak, som bankerna böra taga hand om. Men i och med detsamma, som det tillåtes — efter stiftandet — enskilda delägare att komma med, till obegränsadt antal, förlorar stiftandet all betydelse. Ty det finnes ingenting, som hindrar, att det blir uteslutande enskilda delägare, sedan banken kommit till stånd. Detta har också väckt gensaga från annat håll. Hela detta förslag med enskilda delägare har man ju egentligen kommit till för bankernas räkning, på det att bankerna icke skulle blifva bundna i sitt aktieinnehaf, utan kunna, i händelse af behof och särskildt om de komme i trångmål, få sälja och hafva att påräkna hela den stora allmänheten såsom köpare. Det har ansetts nödvändigt för bankernas likviditet. Emellertid ber jag att i det afseendet få anmärka, att, då det i alla händelser finnes redan nu, med stora och små banker, och inberäknadt äfven folkbanker — här äro medtagna alla, som uppfylla de villkor, hvilka enligt propositionen skulle fordras — 30 stycken banker, som kunna blifva delägare i emissionsbank, och det sammanlagda beloppet, hvarmed deras fonder öfverskjuta den del af reservfonden, som öfverstiger 50 % af grundfonden, uppgår till något öfver 70 millioner, det väl icke är så värst farligt. Nog finnes det tillfälle för bankerna, om så behöfves, att placera sina aktier. Och när man sett, med hvilken beredvillighet både den ena och den andra banken hjälpt en i nöd kommen kamrat — hvarpå vi hafva många exempel just under den gångna tiden — med att reda upp hans tunga och svåra affärer, vore det väl egendomligt, om man skulle behöfva betvifla, att det icke alltid skall finnas banker, som äro redo att öfvertaga emissionsbanksaktier, hvilka man väl icke bör kunna tänka sig vara af den svaga beskaffenhet och ledsamma art, som en hel del af de affärer, som bankerna i alla fall få lof att vara med om att reda upp.

Nu säges det, att antalet af de banker, som skulle få bilda en emissionsbank, är för litet. Reservanterna säga ju också, att det vore bättre, om det vore ett större antal banker, som behöfdes för att bilda en emissionsbank; eljest kan det blifva ett monopol uti ett par bankers händer. Ja, det beror väl på, huru man ser den saken. Herr Wijk talade också om den farhåga, som han

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

hyste däremot, att en eller två banker utaf de fyra eller fem, som kunna komma att tillsammans bilda en emissionsbank, skulle taga ledningen på de andras bekostnad och, till förfång för de andras intressen, vårda sina egna. Ja, jag får säga, att om så skulle vara förhållandet, så betyder det ju här, att de, som äga två tredjedelar af bankens kapital, också angifva den riktning, uti hvilken bankens skötsel skall gå. Och jag kan icke förstå annat, än att detta är ett förhållande, som existerar på hvilket annat område som helst. Och därför att dessa två tredjedelar af kapitalet befinna sig i två stora bankers händer, skall man väl icke tro, mina herrar, att affärerna blifva skötta med mer hänsyn, uteslutande till några speciella intressen, som dessa banker inom emissionsbanken hafva gentemot de andra, utan man kan väl vara tämligen öfvertygad om, att hvad som åtgöres också sker till fördel för emissionsbanken såsom sådan. Och då ha naturligtvis icke de andra delägarna något att klaga öfver. Men jag skulle vilja säga, att ju färre delägarna äro, desto lättare hafva de att komma öfverens, desto säkrare äro de på hvarandra, redan då de gå in i denna bank, desto mera likartade intressen hafva de från början, och desto mindre behöfva de befara, att den enas berättigade intressen skola trampas på fötterna utaf de andras.

Vidare skulle jag vilja säga, att, om minimiantalet delägare i emissionsbankerna höjdes, det nog också skulle bli svårare att, särskildt första gången, få till stånd en bank utaf denna beskaffenhet. Jag har tänkt mig, att detta skulle gå till på det sättet, att det först blefve fyra eller kanske fem banker, som bildade en emissionsbank. Det finnes ju intet hinder för dem att vara huru många som helst; men det torde nog till en början blifva några stora banker, som sammansluta sig för att börja drifva en sådan verksamhet som denna. Och det är väl det, att det icke blir för många, som från början gå in i emissionsbankerna. Ty det är, såsom en föregående talare sade, en ny och skäligen opröfvad väg, som vi i detta fall slå in på. Därför är det också angeläget, att man går fram så försiktigt som möjligt, och försiktigheten synes också kräfva, att man vidtager sådana åtgärder, att, såvidt sådant kan beräknas på förhand, saken föres in på den vägen, att det blir starka och bärkraftiga banker, som göra de första försöken. Sedan de sedermera, såsom jag hoppas och tror, hafva visat, att de lyckats, är jag öfvertygad om, att det kommer att bildas en andra emissionsbank — och då antagligen af flera och mindre banker, hvilka komma att röra sig mera på ett annat område än den första banken, som antagligen kommer att taga de stora industriella företagen, under det att de andra taga de mindre.

Nu är det naturligt, att, då antalet banker, som kunna vara med på sådana företag, öfver hufvud taget är begränsadt, svårig-

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

heten att bilda flera emissionsbanker blir större, ju större minimiantal delägare man fordrar för den ena och den andra banken, och då kan man möjligtvis vända om reservanternas uttalande därhän, att om deras förslag bifölles, blefve det nog ett monopol. Det blefve visserligen icke ett monopol för några få banker att bilda en emissionsbank, men hela emissionsbanksväsendet blefve monopol för en eller par kretsar af banker. Ju färre delägare man från början föreskrifver, desto flera emissionsbanker kan det blifva, men ju flere delägare man fordrar från början, desto mindre antal emissionsbanker kunna uppstå. Nu frågar jag: hvilket är farligast, att få monopol på emissionsbanker eller att få monopol inom de särskilda emissionsbankerna? Jag lämnar det därhän.

I den mån duktiga krafter kunna letas upp och uppfostras till att sköta sådana kinkiga saker som en emissionsbanksverksamhet, tror jag nog, att det är förmånligt för allmänheten, om det kommer till både en och två emissionsbanker utöfver den första. Och utsikterna till det äro större, ju lägre man sätter minimum för antalet delägare.

Nu har den förste ärade talaren sagt, att dessa emissionsbanker vill han icke vara med om; de äro för riskabla; men däremot skulle han vilja, att bankerna skulle få köpa och sälja aktier, såsom bankinspektören från början föreslagit. Ja, det hade man väl kanske icke haft så mycket emot. Men nog var det väl ändå litet svårt, då hvarenda bank sade: Vi vilja icke vara med på detta, därför att vi anse det icke vara förståndigt. Det sade man vid bankmötet, och man afböjde där enhälligt det föreliggande förslaget. Nå, icke skall man truga på bankerna något, som man visserligen kan anse vara förmånligt för dem, men som de själfva icke vilja hafva; och om man trugat på dem detta, med den uppfattning bankerna hade, lära de väl icke hafva kommit att begagna sig därutaf.

Således, vill man saken, vill man hafva de fördelar, som denna anordning är ämnad att medföra, och som från snart sagdt alla sakkunniga håll har intygats verkligen blifva en följd af denna anordning, då tror jag, att det enda möjliga sättet är att gå med på förslaget om emissionsbanker. Jag tror också, att det förmånligaste därvidlag är att taga förslaget, sådant det nu föreligger från utskottets sida. Men jag vill ju dock tillägga det, att reservanternas förslag är — höll jag på att säga — mest en smaksak. Det är ju icke någon principfråga, ingen principiell skiljaktighet mellan det ena och det andra. Skiljaktigheterna har jag försökt att angifva, så godt jag förstått dem. Och däraf hafva herrarna förstått, liksom också för öfrigt af propositionen i dess helhet, hurudan min smak är. Men hafva herrarne nu en annan smak, lärer väl den saken kunna reda sig.

Men däremot skulle jag mycket beklaga, om just uti ett

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

ögonblick, då bankerna verkligen enhälligt hafva förklarat det vara utaf en synnerligen stor vikt — och detta icke i främsta rummet för bankerna själfva, utan för näringslifvet och för dess kraf, hvilket uttryckligen betonats af bankmötets ordförande — att en sådan anstalt, som föreslagits, kommer till stånd, att i ett sådant ögonblick, säger jag, Andra Kammaren skulle genom ett afslag svika de förhoppningar, som jag tror mig veta — eller som jag vet — på många håll förefinnas med hänsyn till dessa anstalters inrättande.

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet omnämnde, att alla de myndigheter, som haft tillfälle att uttala sig och haft intresse i denna sak, hade förordat införandet af emissionsbanker. Det är alldeles riktigt, såvidt jag kunnat finna. Men det vore olyckligt, om kammaren hade fattat statsrådets ord på det sättet, som om han velat framhålla, att alla dessa myndigheter äro lika ense i fråga om alla de detaljer, som ingå i Kungl. Maj:ts förslag. Statsrådet har själf redan påpekat, att banksyndikatet icke var ense om, att endast banker skulle få vara delägare i emissionsbanker. Man var visserligen icke heller ense om motsatsen. Men i alla fall, banksyndikatets beslut blef ett uttalande, att det var en mycket angelägen sak att äfven enskilda och icke endast banker finge blifva delägare i emissionsbanker. Å andra sidan har bankinspektören från början och alltsedermera bestämt fasthållit vid den principen, att bankerna skulle hafva rätt att icke endast köpa emissionsbanksaktier, utan äfven drifva annan aktiehandel med det belopp, som stadgades härför.

Herr statsrådet nämnde, att banksydikatet eller några medlemmar däraf hade föreslagit, att endast banker skulle vara stiftare, men att sedermera äfven enskilda skulle få komma in, och han fann däruti en viss självmotsägelse. Men han förklarade sedermera själf denna skenbara motsägelse genom att framhålla, att syndikatets mening tydligen varit att på detta sättet bereda bankerna just det tillfälle, som nu förmenas dem, att kunna realisera sina emissionsbanksaktier, ifall så skulle vara nödvändigt och ifall en afsättning till andra banker, som ju alltid är mycket tänkbart, icke skulle vara möjligt.

Herr statsrådet nämnde vidare, att det majoritetsförtryck, som framhållits här såsom en olägenhet, icke vore värre än hvad som förekomme inom hvarje annat bolag. Men detta förtryck har här den skuggsidan, att genom det begränsade antalet köpare af emissionsbankaktier den bank, som råkar komma i minoriteten och därigenom i en svår situation, har svårare att komma därur än hvad förhållandet är i ett vanligt bolag. Och Kungl. Maj:t har själf erkänt detta genom att föreskrifva, att ingen får äga mer än en tredjedel af en emissionsbanks grundkapital, hvilken

bestämmelse tillkommit just ur synpunkten att afvärja denna risk.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Herr Rune: Då reservationen egentligen afser fjärde och femte paragraferna i det föreslagna lagförslaget, så kunde det kanske vara onödigt af mig att vid detta tidigare skede af debatten begära ordet. Men jag tänkte mig, att det skulle kunna hända, att några af herrarna vore tveksamma, om man bör gå med på reservationen eller om man bör afslå hela förslaget, och för att om möjligt i detta fall rädda några röster åt förslaget och reservationen, tillät jag mig att redan nu begära ordet för att få yttra något i saken.

Jag skall då bedja att först gentemot herr Wijks afslagsyrkande få nämna några ord. Herr Wijk framhöll såsom ett skäl mot reservationen, att genom densamma icke blifvit afhjälpt den betänkligheten, att minoriteten af de i emissionsbankerna deltagande bankerna skulle komma i en svår och ogynnsam ställning. Häremot skall jag bedja få påpeka, att det är sannolikt, att de, som tillhöra minoriteten, icke ingå som delägare med så afsevärdt antal aktier, att de egentligen kunna komma att lida någon större förlust på höjning eller sänkning af priset å dessa aktier. Jag tror tvärtom att för mindre banker, hvilka ingå såsom delägare i en emissionsbank, ligger den hufvudsakligaste vikten däråt, att de äro delägare i banken och där kunna, när det gäller att sätta på fötter industriföretag, till hvilka de lämnat förlag, göra sig hörda. Det är anledning att tro, att ett industriföretag skall i en emissionsbank blifva bättre behandladt, när den bank, som stödjer företaget, kan, i händelse det skulle blifva för hårdt behandladt af emissionsbanken, å stämma med banken eller i öfrigt göra anmärkning mot det sätt, på hvilket företaget behandlats. Således tror jag, att denna fråga är af stort intresse för allmänheten, och det är ju i allmänhetens intresse som vi skola se denna sak och icke i bankernas. Men jag vill i främsta rummet fästa uppmärksamheten på, att jag icke tror, att det skulle vara någon särskild risk för de banker, som befinna sig i minoriteten i en emissionsbank, att de därigenom skulle komma att lida någon förlust.

Hvad sedermera beträffar de anmärkningar, som från statsrådsbänken gjordes gentemot reservanternas förslag, att det för bildande af en emissionsbank skulle fordras ett högre antal banker än i den kungl. propositionen föreslagits, ber jag först att få nämna, att det ju är klart, att om det icke behöfves mer än fyra banker härför, kan det ju blifva så mycket fler emissionsbanker. Men jag tror icke, att det är af någon större vikt, att *många* emissionsbanker uppstå, utan att vikten i stället ligger på *hurudana* emissionsbankerna blifva, och jag tror, att ju flera delägare det finnes i en emissionsbank, ju mera kontroll utöfvas

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

inom densamma och ju mera ligger däri ett hinder mot ett hänsynslöst uppträdande gentemot de industriföretag eller andra kunder, som emissionsbanken har att hjälpa. Vi hafva redan hört, att det finnes trettio banker, som äro berättigade att med ett sammanlagdt kapital af 70 miljoner kronor deltaga i bildandet af emissionsbanker. Om man då, på sätt reservanterna föreslagit, stadgar, att det skall fordras minst sju banker för att bilda en emissionsbank, så finnes det ju i alla fall så många banker kvar, och de belopp, med hvilka dessa äro berättigade att ingå i en emissionsbank, äro så stora, att det kan uppstå ytterligare både en, två och tre emissionsbanker. Jag tror, att man icke skall förringa den betydelse, som ligger däri, att det är många intressenter i ett sådant företag. Jag tror, att frestelsen att förfara hänsynslöst — och jag erkänner, att, då det gäller så ömtåliga saker som aktieinköp och särskildt majoritetsköp af aktier i ett bolag, frestelsen naturligtvis alltid är stor — blir ännu starkare, om det endast är två eller tre banker, som dominera, och att dessa möjligen skola kunna fara hårdhändt fram mot dem, som de egentligen skulle hjälpa.

Finansministern yttrade vidare, att om en emissionsbank bildades på det sätt Kungl. Maj:ts förslag innehölle, så skulle två eller tre banker — det behöfves icke mer än två banker, ty två kunna ju tillsammans äga del i emissionsbanken till belopp, motsvarande två tredjedelar af grundfonden och sålunda inneha majoritet — kunna angifva riktningen för emissionsbankens verksamhet, och det vore lämpligare, ett endast två eller tre skulle göra detta, än att det vore flera. Det yttrades också af honom i detta sammanhang, att dessa två eller tre banker komme att se mera på emissionsbankens intressen än på sitt eget. Det är jag dock icke säker på, att jag vågar tro. Om två eller tre banker hafva aktiemajoritet inom en emissionsbank, så kan man mycket väl tänka sig, att dessa banker använda emissionsbanken till en afstjälpningsplats för en del dåliga papper, som dessa banker hafva. Ja, det är ju möjligt, att de däraf hafva större fördel, än om de försökte upphjälpa emissionsbanksaktierna, ty det finnes ju flera delägare i emissionsbanken än dessa banker. Jag tror således, att det nog ligger någon fara däri, att få banker behärska en emissionsbank på det sättet.

Jag skall förbehålla mig att, då § 4 kommer att föredragas, få återkomma till denna fråga, men jag har redan nu velat yttra mig, därför att jag trodde att jag möjligen skulle kunna bibringa några af de närvarande den uppfattningen, att faran af detta slag af bankverksamhet blir betydligt mindre och risken att inrätta ett sådant bankinstitut icke så stor, om man bestämmer sig i enlighet med reservanternas förslag, att de, som bilda emissionsbanken och blifva delägare däri, skola vara minst sju och

att ingen får som delägare ingå i banken med högre belopp än som motsvarar en femtedel af dess grnndfond.

Jag har för tillfället intet yrkande att framställa.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Jag vill endast till hvad jag förut sagt, göra ett tillägg, hvilket synes mig alldeles afgörande bevisa olämpligheten af systemet med blandadt delägarskap af banker och enskilda i en emissionsbank. Ingen tyckes här vilja vara med om att enskilde skulle uteslutande vara delägare i emissionsbank, och det är tämligen tydligt hvarför man icke vill det. Ty då kan man icke tänka sig annat, än att det rena spekulationsintresset skall blifva öfvervägande, under det att från bankernas sida, med det ansvar, som de ovillkorligen måste känna sig hafva, man kan förutsätta, att de i första rummet sätta främjandet af goda och sunda företag. Ett blandadt system af banker och enskilde delägare är således hvad de tänka sig, som icke vilja hafva uteslutande banker. Men då frågar jag herrarne: Finnes det något säkrare sätt att tillerkänna en bank ett särskildt monopol inom en emissionsbank? Det är tydligt, att om en bank får vara delägare till ett belopp, motsvarande en tredjedel, en fjärdedel, en femtedel eller hvad det må blifva af emissionsbankens grundfond, och därjämte enskilde få vara delägare i denna emissionsbank, så torde det ej vara förenadt med alltför stora svårigheter för banken att tillsammans med en del kapitalstarka vänner skaffa sig ett afgjordt monopol inom emissionsbanken. Det är ej minst detta, som gjort, att man måst helt och hållet öfvergifva tanken på enskilda delägare vid sidan af bankerna. Jag tror, att detta också är en synpunkt, som har sin stora praktiska betydelse och som ensamt torde vara afgörande för att det nu föreslagna systemet är det rätta.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag har för min egen del alldrig haft något vidare att skaffa med bankaffärer och ej med andra affärer i egentlig mening heller och jag har därför icke något på egen erfarenhet grundadt omdöme i en fråga som denna; men såvidt möjligt är, har jag sökt sätta mig in i frågan, och jag har kommit till den öfvertygelsen, att det vore gagnelikt, om vi finge en institution af förevarande beskaffenhet.

Jag skall bedja få erinra något mera än hvad hittills skett om gången af denna fråga. Det första förslag som uppkom om en lagstiftning af ifrågavarande beskaffenhet, väcktes af 1901 års bankkommitté, som år 1902 afgaf ett förslag till inrättande af hvad som då kallades *industriförlagsbanker*. Kommittén tänkte sig dessa banker med en grundfond af allenast 3 miljoner kr. och det var föreslaget, att dessa banker äfven skulle få drifva inlåning från allmänheten, dock begränsad till ett belopp, som

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

motsvarade bankens egna fonder. På detta förslag grundade sedermera Kungl. Maj:t en proposition, som inkom till 1903 års Riksdag; och däri framhölls, att det vore till stöd för den då uppspirande industrien, som dessa industriförlagsbanker enligt utländskt mönster vore afsedda. Men Kungl. Maj:t ansåg grundfonden för dessa banker för säkerhetens skull behöfva höjas till 5 miljoner kronor. Riksdagen ville emellertid icke vara med om inrättandet af sådana banker, utan förklarade i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 19 maj 1903, att Riksdagen icke kunde gå med på Kungl. Maj:ts förslag af skäl, dels att något behof af dylika banker ännu icke framträdt och dels att Riksdagen hyste farhåga för att de ifrågasatta bankerna skulle uppamma en osund spekulation, hvarjämte Riksdagen tillika fann den föreslagna rätten för bankerna att få drifva inlåning från allmänheten betänklig.

Sedermera hvilade frågan ända tills dess vid 1907 års riksdag en enskild motionär inom denna kammare, herr Martin, väckte förslag om lagstiftning angående emissionsbanker, och Riksdagen beslöt en skrifvelse i ämnet till Kungl. Maj:t. Det är visserligen sant, att skrifvelseförslaget antogs i Andra Kammaren allenast med den ringa majoriteten af en enda röst, men jag antager att den ringa majoriteten till stor del berodde på de betänkligheter mot förslaget, som uttalades af en dåvarande ledamot af kammaren, som numera är fullmäktig i riksgäldskontoret; men, såvidt jag kan erinra mig voro hans betänkligheter af beskaffenhet, att de drabbade mindre det slags institut, angående hvilket förslag nu blifvit framlagdt, än den form, under hvilken motionären vid berörda tillfälle hade tänkt sig saken ordnad. Emellertid öfverlämnades denna Riksdagens skrifvelse till bankinspektören, som afgaf utlåtande däröfver den 23 september 1907. I detta utlåtande, det första af bankinspektören i denna fråga, tillstyrkte han dels att vissa enskilda banker skulle erhålla rättighet att handla med aktier intill visst belopp af deras fonder, d. v. s. banker, hvilkas grundfond uppgick till minst 6 miljoner kronor, och dels inrättandet af emissionsbanksaktiebolag, hvari skulle få ingå sådana enskilda banker, som hade rätt att handla med aktier. Sedermera öfverlämnades denna fråga till bankkommittén, och i sitt förslag till lag om bankrörelse, som afgafs år 1908, ställde sig denna kommitté ungefär på samma ståndpunkt som bankinspektionen. Den föreslog både att det skulle medgifvas banker med en grundfond af minst 6 miljoner kronor att handla med aktier och att emissionsbanker skulle få bildas af dylika banker. Nu vill jag erinra, att hvad beträffar bankernas rätt att handla med aktier, så var dock vid kommitténs betänkande fogad en reservation af bankofullmäktigen Berg, som var ledamot af kommittén, hvari han hemställde, att sådant ej måtte medgifvas. Sedermera kom saken åter till bankinspektören,

som vidhöll, ungefär hvad han sagt förut, i ett nytt utlåtande. Härpå lämnades åt banksyndikatet att efter bankmötets hörande yttra sig i frågan; dessa uttalade sig mot rätt för banker att drifva handel med aktier, men tillstyrkte bildandet af emissionsbanker af ungefär den beskaffenhet, som Kungl. Maj:t nu föreslagit. Det var dock den olikheten, att bankmötet ville, att äfven enskilda aktieägare skulle kunna ingå i emissionsbank, dock endast på det sätt, att de icke skulle få bli stiftare men väl delägare i banken. Sedermera yttrade sig bankinspektionen om igen i frågan och framhöll då med afseende å rätten för banker att drifva handel med aktier, att, då bankerna icke själfva ville ha en dylik rätt, det icke vore skäl att hålla därpå.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Detta är således själfva gången af saken. Däraf torde framgå, att någon oenighet om själfva den frågan, huruvida ett emissionsbanksinstitut vore till gagn eller icke, ej förefunnits, utan att oenigheten rört sig om den frågan, som den förste talaren ansåg vara mera klar, nämligen huruvida de enskilda bankerna skulle få rätt att handla med aktier eller icke. Det förslaget föreligger visserligen icke nu, men som den förste talaren satte detta förslag mot det nu framlagda, så torde det väl ändå vara skäl att bemärka, att bestämmelsen i banklagen om förbud för de enskilda bankerna att handla med aktier, uppenbarligen är tillkommen i säkerhetens intresse; och detta är i starka ordalag framhållet af reservanten inom bankkommittén. Han föreslog nämligen, att man icke borde upphäfva den bestämmelsen, att de enskilda bankerna icke ha rätt att handla med aktier, därför att det skulle vara otryggt att släppa lös en sådan handel, låt vara med den begränsning bankinspektionen tänkt sig. Enär för öfrigt de enskilda bankerna själfva icke vilja ha den rätten, synes mig den frågan också nu vara jämförelsevis litet aktuell.

Nu har det uppställts den frågan: hvarför kan man icke vara nöjd med ett emissionsaktiebolag, som man redan nu har; är icke det alldeles nog? Ja, då får man betänka: Hvad är det man vill vinna genom att anordna ett sådant institut under form af en bank? Jo, därmed vill man vinna, såsom också herr statsrådet redan framhållit, att det såsom bank skall komma under kontroll af bankinspektionen och underkastas större publicitet. Hvad kontrollen från bankinspektionen beträffar, så är det visserligen sant, att bankinspektören i sitt första yttrande säger, att man icke får lägga alltför stor vikt vid denna kontroll, och å hans sida fordrar ju försiktigheten, att han säger detta. Men han framhåller tillika, att genom den granskning af räkenskaperna, som bankinspektören utöfvar, är bankinspektören i tillfälle att se, hur en bank skötes; och beträffande bokslutet är det uppenbarligen nyttigt, säger han, att tillsyn utöfvas däröfver, att de föreskrifter, som banklagstiftningen innehåller om balanserade fordringars nedskrifvande till deras verkliga värde med flera före-

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

skrifter med afseende å bokslutet, iakttagas. Så att bankinspektören menar nog i alla fall, att det är af stor nytta, om ett institut af denna beskaffenhet blir underkastadt bankinspektionen. Man får därför icke allt för mycket bagatellisera det inflytande, som en kontroll från bankinspektionen i detta hänseende nödvändigt måste ha till följd.

Beträffande rätten för enskilde att gå in som delägare i en sådan bank, hvarom här är fråga, skall jag för min del icke vidare uppehålla mig vid den saken. Den har ju så utförligt berörts af herr finansministern, att därvidlag icke är något att tillägga. Mig synes dock, med mitt sätt att se på saken, vara alldeles uppenbart, att, då det här i alla fall gäller ett försöksföretag, åtminstone hvad vårt land angår, det är af mycket stor betydelse, att man ställer så till, att, om företaget skulle misslyckas och banken utsättas för en krasch, icke en mängd enskilda äro med och förlora, då förlusterna naturligtvis blefve utaf en vida större omfattning och komme att blifva vida mera kännbara för allmänheten. Däremot synes det mig vara nästan omöjligt, att det skulle kunna blifva någon för allmänheten egentligen kännbar förlust, om endast banker gå in som delägare och det med belopp, hvarmed deras reservfond öfverstiger 50 % af grundfonden. Ur trygghetens synpunkt synes det mig vara alldeles påtagligt, att, om ett sådant här försök skall göras, det är bättre att icke enskilda delägare få komma in i en dylik bank.

Nu inser man ju lätt, att hos allmänheten kan råda en ganska stor tvekan, huruvida den skall kunna vara med på något sådant som nu föreslås, och en sådan tvekan är, enligt hvad jag kan förstå, fullt berättigad. Jag tror emellertid, och det har äfven framhållits från alla håll, både i tidningspressen och af de sakkunnige, att hvad man här vill, är just att, med afseende på startandet och ombildandet af industriella företag, ernå större säkerhet och frihet från ett osundt jobberi, hvilket gärna blir en följd, när det råder full frihet på detta område. Det skall här blifva ett institut, som genom den större vanan vid ordnandet af dylika företag kan erbjuda större trygghet i detta hänseende, än hvad som råder för närvarande, då man har denna rörelse fullkomligt okontrollerad. Och hvad den stora allmänheten beträffar, så finnas i dettta förslag starka garantier föreslagna i förhållande till hvad som förelåg enligt 1903 års förslag. Detta medgaf, som jag nyss nämnde, en ganska obunden inlåning från allmänheten; det föreskref icke heller någon afsättning till reservfond. Här däremot är föreskrifvet, dels att det skall afsättas 25 % af årsvinsten till reservfonden, dels att icke någon bank får ha del i en emissionsbank till större belopp, än en tredjedel af dess grundfond, dels stadgas äfven förbud — det är just den säkerhetsåtgärden, som den förste talaren klandrade, men som jag finner så befogad — för inlåning från allmänheten, annat än till vissa

belopp och på vissa slags räkningar. Allt detta och mera därtill är förmåner, som här föreligga till tryggandet af allmänheten i dess förhållande till dessa banker, hvilka icke erbjödos 1903 och som göra, att man nog kan taga detta nya institut med vida mindre farhågor än det då föreslagna.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Hvad behofvet af dylika hanker beträffar, har från industriellt håll, så vidt jag erfarit, uteslutande vitsordats, att ett sådant behof föreligger, och att särskildt de senare årens förhållanden ha visat detta. Härvid behöfver jag nog ej vidare uppehålla mig.

Hvad beträffar reservationen och det yrkande, som där framställes, får jag för min del, liksom herr finansministern, säga, att det kan vara en smaksak, huruvida man vill, att antalet stiftare kan få stanna vid fyra eller om man skall ha minst sju, som reservanterna vilja. Hvilketdera än sker, skall jag för min del icke beklaga det. Jag har ställt mig på den sidan, som anser, att ett antal af fyra kan vara nog, men jag skall emellertid, då den frågan torde återkomma, icke nu uppehålla mig vid densamma.

Jag ber att få yrka bifall till den nu föredragna § 1.

Herr Palme: Herr talman, mina herrar! Om man ur ekonomisk synpunkt skulle vilja helt kort karaktärisera vårt land, skulle man kunna formulera det så, att Sverige är ett kapitalfattigt land med ofantliga naturliga utvecklingsmöjligheter. Om nu dessa stora naturtillgångar skola komma till en lycklig utveckling, så är det nödvändigt att ifrån en mängd olika håll sammanföra det befruktande kapitalet, och detta måste ju i regel ske genom bankförmedling. Nu vill herr Wijk, att man skall utsträcka de privata bankernas rätt med afseende på aktiehandeln därhän, att de skola kunna, hvar och en för sig inom vissa gränser, uppträda såsom aktieköpande, det vill säga i detta sammanhang såsom emitterande. Nu gäller det vid hvarje emission, vid hvarje startande af ett nytt företag, vid hvarje ombildning af ett gammalt företag att efterse, om detta kan göras under betryggande former för å ena sidan vårt affärslif och å andra sidan den aktieköpande allmänheten. Det är fråga om, hur den starkaste garantien kan erbjudas för affärslifvet och för allmänheten. Jag tror, att det icke är genom att åt hvarje särskild bank tillerkänna en sådan rätt.

Våra dagars affärslif har blifvit alltmer invecklad och alltmer svårt att öfverblicka. När nya affärer skola startas eller gamla ombildas, är det nödvändigt att ägna åt dem den noggrannaste och samvetsgrannaste pröfning. Det gäller att se till, att alla de tekniska betingelserna finnas, innan man bjuder ut ett företag åt allmänheten. Nu är det ju så, att det är sannolikare, att ett konsortium af stora banker eller en affär, bakom hvilken stora banker stå, hvar och en kännande sina grenar inom

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

affärslifvet, hvar och en med sina lokala förbindelser i vårt land, skall kunna lättare åstadkomma detta, än om det är en enda bank med kanske sitt hufvudintresse koncentreradt på en enda plats eller inom ett trängre verksamhetsområde. Vidare är det ju sannolikare, att det egna vinstintresset spelar större roll, när det gäller en vanlig privatbank, som ensam startar ett företag, än när det gäller flera banker, som gemensamt under form af en emissionsanstalt gemensamt starta ett företag och göra inbjudan till allmänheten att deltaga i affären. Det är att antaga, att i det senare fallet större hänsyn tages till det allmänna affärslifvets behof. Af dessa skäl har jag kommit till den alldeles bestämda öfvertygelsen, att det för affärslifvet, för det industriella lifvet och för den svenska allmänheten är vida lämpligare och vida tryggare, om det bildas emissionsanstalter, bakom hvilka stå banker med den soliditet, som i den kungl. propositionen är afsedd. Jag är vidare fullkomligt ense med herr finansministern därom, att det är vida lyckligare, att dessa emissionsanstalter komma till under bankform än under vanlig bolagsform. För de af herrarna, som voro närvarande i det sammansatta utskottet, när denna fråga där var föremål för behandling, står det nog klart i minnet, hurusom bankinspektören genom ganska betecknande exempel där utvecklade det sätt, hvarpå han tillämpade sin instruktion vid öfvervakandet af våra privatbanker här i Sverige. Det sker icke, och det får icke ske med hårdhandskarna. Det skall för allmänheten synas så litet som möjligt af hvad bankinspektören gör. Hans makt är ofta större, när den tager sitt uttryck i ett råd, i en liten fingervisning, än när den yttrar sig i ett förbud, ett kraftigt slag i bordet. Han skall sköta bankerna med »silkesvantar», och jag tror också, att han gör det. Men nog finnes det fasthet bakom. I hvarje fall är den förnämsta tryggheten med afseende å bankinspektionen just den publicitet, under hvilken hela detta institut verkar, och hela denna tillsyn öfver bankerna äger rum.

Här har talats om enskilda aktieägare. Jag vill nu icke i detalj ingå på ett bemötande af hvad som sagts till förmån för de enskilda aktieägarne inom ett emissionsbanksinstitut. Jag vill med afseende å dessa enskilda aktieägare endast fråga: Hvar tro herrarne att den största hänsynen till affärslifvets behof förefinnes: hos ett institut, där endast banker äro aktieägare, eller hos ett institut, där äfven enskilda personer äro aktieägare, hvilka gifvetvis i främsta rummet måste taga hänsyn till sina utdelningar? Jag vill i detta afseende citera ett ord, som säkerligen för denna kammare har en viss betydelse, då det är uttaladt af en man, som många af oss minnas, då han satt på sin plats vid talmansbordet, nämligen herr Herslow. Han har yttrat: »Det är affärslifvet, som skall ha fördel af institutet, och då är det farligt att låta det hela gå öfver i enskilda händer; låter man enskilda få en del af aktierna

medan det öfriga finnes hos bankerna, ja, då kan det hända 8 dagar därefter, att hela härligheten öfverlämnas åt de enskilda och drifves ur det enskilda förvärfvets synpunkt». Vidare yttrade han: »Vi», det vill säga bankernas representanter — han är själf chef för en bank — »ha rättighet att betrakta den uppgiften icke ur synpunkten af bankernas intressen, utan uppgiften måste ses ur synpunkten af affärslifvets intresse», och så säger han följande ord: »Affärslifvet behöfver denna institution, och då har staten skyldighet att skapa den».

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Då nu bankernas syndikat och bankmötet ansett, att denna fråga om inrättande af emissionsbanker är af den stora vikt, att de icke ansett sig kunna vänta på dess afgörande, intill dess att den kommer upp i samband med den öfriga banklagsstiftningen, utan yrkat på, att den borde lösryckas ur detta samband och framföras särskildt, att den frågan måtte utbrytas från det stora förslaget och möjligen sedermera ingå såsom en del af detta, och då detta resolutionsuttalande varit fullkomligt enhälligt, tror jag, att vi däri kunna finna en maning att rösta för det föreliggande förslaget. Bankerna äro eniga om, att denna fråga främst skall ses ur affärslifvets synpunkt, men de äro också eniga om, att just ur affärslifvets synpunkt behöfvas dessa emissionsbanker.

Jag ber att få yrka bifall till den nu föredragna § 1.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner på dels godkännande af utskottets förslag till ifrågavarande paragraf, dels ock afslag å samma förslag, blef utskottets förslag af kammaren godkändt.

2 och 3 §§.

Godkändes.

För *4 §* hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

4 §.

Stiftare af emissionsbank liksom delägare däri skola vara bankaktiebolag eller solidariska bankbolag och till antalet minst fyra.

Uti afgifven reservation hade herrar *Rune* och *Jansson* i Edsbäcken yrkat, att slutordet »fyra» skulle utbytas mot »sju».

Paragrafen föredrogs, hvarefter

Herr Rune yttrade: Jag ber att få tillägga några ord till hvad jag förut yttrat angående frågan, huruvida delägare och stiftare af en emissionsbank skola till antalet vara minst fyra eller minst sju.

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Här har uttalats den åsikten, att det skulle vara svårare att få till stånd en emissionsbank, för den händelse lagen stadgade såsom villkor, att stiftarna skulle vara minst sju. Jag har nu hört sägas att fyra af våra större banker skulle vara beredda och färdiga att bilda en dylik emissionsbank, om nu denna lag går igenom. Jag vet icke, hvilka dessa banker äro, men jag har icke den ringaste anledning att tro, att det med hänsyn till dessa banker skulle vara nödvändigt att föreslå, att stiftarne skulle vara flere. Jag anser emellertid, att man bör väl ändå icke stifta en lag alldeles som på beställning af några personer, som säga: Sådan vilja vi ha lagen och sådan passar den oss — utan man får väl i alla fall se till, huruvida man icke på samma gång kan förse lagen med sådana garantier, att det allmänna är i görligaste mån skyddadt för öfvergrepp. Vi ha ju i alla fall exempel på, huru det går, när stora affärsbolag eller eljest stora affärer blifva allt för starka; det är bäst att i tid se till, att icke ett ensidigt intresse blir rådande i allt för hög grad, när man lagstiftar för sådana anstalter som de, hvarom här är fråga.

Här har ju också yttrats dels från statsrådsbänken, dels af ordföranden i det utskott, som behandlat detta ärende, att den frågan, huruvida delägarne eller stiftarne skulle vara fyra eller sju, kan vara en smaksak. Jag ber att få taga fasta på detta uttalande. Jag vill påpeka, att, såvidt jag iakttagit, har det icke framkommit några tungt vägande skäl mot att bestämma antalet till minst sju; det har icke uppvisats några olägenheter som skulle uppstå därigenom, att man fordrade så många. Däremot vågar jag påstå, att man har stor anledning tro, att en dylik anstalt, som det här är fråga om, skall i sitt uppträdande gentemot industrien och allmänheten vara bra mycket mera hänsynsfull, om den är underkastad en kontroll och de anmärkningar, som blifva till finnandes, om delägarne äro flera.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att beträffande den nu föredragna paragrafen få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Thylander*.

Vidare anförde:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag tillkännagaf redan i mitt förra anförande uti denna fråga, att jag icke själf drifvit några bankaffärer och icke heller några större affärer i öfrigt, hvarför jag icke med afseende å den fråga, som nu föreligger, kan säga mig sitta inne med någon egen erfarenhet. Det är alltså icke af erfarenhet, jag nu yttrar mig; men någon sådan föreligger väl heller icke hos reservanterna. Jag anser emellertid, att hvilketdera antal man än ställer som minimum i detta fall,

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

vare sig fyra eller sju såsom reservanterna förordat, allt nog skall gå väl ändå, och det är därför jag tillåtit mig säga, att det kan vara en smakfråga, hvilket minimum man sätter. Jag har likväl ställt mig på den ståndpunkten, att jag anser att det vore lämpligast, om man stannade vid siffran fyra, och detta af det skäl, att den föreslagits hela den tid, som denna fråga varit före. Redan i det första yttrande rörande denna fråga, som bankinspektören afgaf efter 1907 års skrifvelse, hemställde han, att i de emissionsbanksaktiebolag, som man då tänkte sig, deltagarne skulle vara minst fyra. Detta minimum har sedermera vidhållits i alla de yttranden, som afgifvits af myndigheter och intresserade uti denna fråga, hvilka stått på samma sida som han därutinnan, att endast banker skulle få vara delägare uti dylika företag. Det är däremot gifvet, att de, som uttalat sig för att äfven enskilda aktionärer skulle få komma med, icke ansett det möjligt att sätta antalet så lågt som fyra. Nu är det också möjligt, att man intagit den nämnda ståndpunkten i detta afseende därför, att man tänkt sig att det skulle vara lättare att i vårt land få till stånd en emissionsaktiebank, om minimiantalet sattes till fyra än om det blef något högre. Huru det nu kan förhålla sig med den saken, får jag för min del säga, att jag icke närmare känner till. Men det synes mig uppenbart, att det är lättare att få ett dylikt institut till stånd med ett färre antal delägare, än om det måste vara flera, ty i förra fallet kan man naturligtvis lättare komma öfverens om företaget.

Den siste talaren sade, att det icke anförts några tungt vägande skäl *mot* att bestämma antalet till sju. Ja, jag får säga, att, såvidt jag kan finna, ej heller de skäl, som anförts *för* att sätta antalet till sju, äro tungt vägande. Jag anser i likhet med herr statsrådet, att om man är rädd för monopol på detta område, och det är ju det, som reservanterna äro, är väl den säkraste hämskon däremot, att man får flera dylika banker till stånd. Men ju högre man sätter aktionärernas minimiantal, desto svårare är det väl, synes det mig, att få ihop det tillräckliga antalet. Antalet af de banker, som skulle bli berättigade att ingå såsom aktieägare i de föreslagna emissionsbankerna, eller 30 stycken, kan ju tyckas vara tämligen högt, men saken beror ju äfven på, om man kan komma öfverens.

Såsom jag sagt förut, skall jag icke beklaga, därest kammaren hellre vill sätta minimiantalet till sju än till fyra, men jag anser dock icke tillräckliga skäl anförda för att frångå det förslag, som alla, hvilka hittills yttrat sig i frågan och som ej velat släppa in äfven enskilda delägare, ha varit ense om. När jag säger att man varit så enhällig, vill jag emellertid göra den reservationen, att måhända vid bankmötet från *något* håll — jag kommer icke så noga ihåg detta — verkligen yttrades, att minimiantalet delägare borde blifva flere än 4. Men hvad som i af-

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

seende härpå egentligen dryftades vid detta möte var frågan, huruvida icke äfven banker med en grundfond, som var mindre än 6 millioner kronor, skulle få vara med. Detta ansåg mötet borde vara tillåtet; och i sammanhang därmed ansåg möjligen någon att delägarnes antal borde blifva något större.

På grund af de skäl, jag här anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Widén förenade sig herrar *Vennersten*, *Ersson*, *Olsson* i Älfdalsåsen och *Jeansson* i Kalmar.

Herr Rune: Herr talman! Det må vara sant, att man vid bankmötet uttalade, att stiftare af emissionsbank icke borde vara flera än fyra. Men jag tillåter mig att i detta sammanhang åberopa, hvad bankinspektören yttrat i sitt utlåtande i september 1907:

»Då minimum af emissionsbankens grundfond tydligen borde sättas tämligen högt, skulle en enda bankinrättning icke gärna kunna förvärfva samtliga aktier i en emissionsbank, hvilket också af flera skäl icke vore önskvärdt. Men det vore heller icke lämpligt, att en enda bankinrättning erhölle aktiemajoritet i emissionsbanker och därigenom kunde utöfva ett afgörande inflytande på dess verksamhet. En sådan dominerande ställning skulle nämligen innebära en frestelse att föra emissionsbanken i en riktning, som alltför ensidigt tillgodosåge den ledande bankens intressen, t. ex. genom förvärfvande af aktiemajoritet i ett redan existerande företag i syfte att öfverflytta dess affärer till sistnämnda bank. Dylika transaktioner hörde icke till dem en väl skött emissionsanstalt borde upptaga på sitt program. För att förebygga att emissionsbanken sålunda fördes på vägar, främmande för dess eget ändamål, kunde lämpligen stadgas, att delägare i emissionsbank icke finge äga mera än en tredjedel af aktierna i densamma.»

Bankinspektören säger sålunda att det icke vore lämpligt, att en enda bank erhölle aktiemajoritet i en emissionsbank. Det är väl icke mycket lämpligare att två bankinrättningar äga aktiemajoriteten. Visserligen kan man invända: man vet huru det skulle gå, om två banker finge aktiemajoritet, det skulle ovillkorligen uppstå konkurrens dem emellan. Det är sant, att konkurrens skulle *kunna* uppstå mellan dem, men det kunde också hända, att Herodes och Pilatus blefve vänner, och då komme man i en situation, som bankinspektören ansett icke vara lämplig. Jag skall be att äfven få citera, hvad herr Hedenlund yttrade vid bankmötet hösten 1908. Han säger nämligen:

»Hvad beträffar en annan sak, som icke här blifvit vidrörd, men som jag tror i herr Frænkels anförande inrymmes, så kan det knappast verka till någon fördel, att aktierna blott kunna

säljas till ett fåtal, ty gifvetvis måste deras värde sjunka, om de endast kunna placeras på ett par, tre håll. Om det för öfrigt kan för det allmännas intresse vara till fördel att begränsa delägarne i en emissionsbank till fyra, därom vågar jag uttala tvifvel. Det är visserligen sant, såsom bankinspektören anför, att ledningen kunde bli mera enhetlig, men å andra sidan får man antaga, att ju flera delägarne äro, dess flera intressen skola göra sig gällande. Åtminstone har min erfarenhet visat, att de bolag, som ägts af ett fåtal, många gånger äro ganska ensidigt skötta och att ganska ensidiga intressen blifva tillgodosedda.»

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

Jag tycker, att det är uppenbart, att faran för, att ensidiga intressen skola komma att göra sig gällande, är större om emissionsbanken skulle kommenderas af två, vare sig två banker eller två enskilda delägare, än om det vore flere.

Här yttrades nyss också, att det vore lämpligt, att emissionsbolaget bildades af fyra starka banker, som sedan finge drifva dess affärer, ty om de lyckades, skulle snart nya emissionsbanker komma att uppstå. Men hvad kan icke hända under den tid, som förflyter mellan det att det första och det andra emissionsbolaget bildats? Jo, att det bolag, som först bildades af fyra starka banker, kunde ha hunnit att tillfoga ägare af industriaktier mera skada än gagn genom sin hänsynslöshet och kanske också hunnit att tillskansa sig en stor del af de andra bankernas, äfven småbankernas, kunder. Jag föreställer mig, att ett emissionsbolags väsentliga uppgift är att söka hjälpa industrien på fötter. Men det kan hända, att då detta emissionsbolag gjorde detta, det samtidigt skulle säga till de industrier, som det hjälpt: Vi ha nu ordnat edra förhållanden, ni stå nu finansiellt på goda fötter, men för att vi ytterligare skola kunna öfvervaka, att skötseln af edra affärer blir god, så önska vi att ni öfverflytta edra affärer till den och den banken. Det är sålunda en stor makt som lägges i händerna på de få banker, som äga emissionsbanken. Därför anser jag det vara försiktigast och klokast, att man söker få litet mera kontroll öfver emissionsbanken och litet mera garanti mot, att den icke kommer att utveckla sig på ett olämpligt sätt. Det är 30 banker, som äro berättigade att deltaga i emissionsbanks bildande. Om sålunda sju af dessa banker tillätes att bilda en emissionsbank, så skulle det bli, utom dessa, 23 som ägde samma rättighet, och dessa skulle då kunna bilda tre emissionsbanker till.

Jag skall be att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Palme: Herr talman! Jag tror icke, att det förhåller sig så, som den siste talaren sade, nämligen att det skulle medföra större trygghet för allmänheten eller affärslifvet, om man föreskrefve att det skulle vara sju delägare i stället för fyra

Förslag till lag om emissionsbanker m. m. (Forts.)

detta fall. Jag håller före, att om det blefve ett färre antal delägare, som bildade emissionsbanken, skulle det sannolikt bli så, att några stora banker bildade den, och dessa skulle hålla hvarandra i jämvikt och så att säga bevaka hvarandra, så att en enda banks egna intresse icke finge spela så stor roll.

För öfrigt vill jag rekommendera till den siste ärade talaren att göra ett litet räkneexperiment. Han föreslår att rösträtten för hvarje delägare skulle begränsas till en femtedel af rösterna; Kungl. Maj:t däremot föreslår att rösträtten skulle begränsas till en tredjedel. Alltså skulle enligt herr Runes förslag tre af dessa banker, som hvardera disponerade en femtedel af rösterna eller tillsammans sex tiondelar, kunna dominera banken, medan enligt regeringens förslag härför skulle behöfvas två tredjedelar eller sextiosex hundradelar af rösterna, och sextiosex hundradelar äro mera än sextio hundradelar. Därför fordras efter regeringens förslag en större kvot för att dominera än efter herr Runes förslag.

Jag vill följa herr Rune på ett annat område, nämligen då han citerar auktoriteter. Äfven jag vill citera bankdirektör Hedenlund. Han sade vid bankmötet, att det är fördelaktigt att det blir mera än en emissionsbank, och det synes mig gifvet och klart, att det är större utsikt för att emissionsbankerna skola blifva flera, om regeringens förslag går igenom än om herr Runes förslag antages.

Äfven ur denna synpunkt tror jag, att vi böra acceptera regeringens och utskottets tillstyrkande förslag. Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Rune: Herr talman! Med anledning af det räkneexperiment, som den siste talaren gjorde, ber jag få säga, att om en delägare finge disponera en tredjedel af rösterna, skulle det kunna inträffa, att endast två delägare tillsammans erhölle aktiemajoriteten, en majoritet af två tredjedelar, men om däremot ingen finge disponera mera än en femtedel af rösterna, skulle det behöfvas *mer* än två delägare för att erhålla aktiemajoriteten. Jag tror icke, att det behöfs någon högre matematik för att räkna ut detta.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Jansson i Edsbäcken: Herr talman! Ingen af de talare, som uppträdt till förmån för utskottets förslag i denna fråga, har kunnat påvisa någon olägenhet af att höja det föreskrifna antalet delägare eller stiftare af denna nya banktyp, utan endast förklarat »att de tro» det vara lämpligast bestämma antalet till fyra. Vi reservanter anse, att minimiantalet delägare bör vara sju, och vi anse, att vi i vår reservation ha åberopat starkare

skäl för vår åsikt än de, som hålla på, att minimiantalet delägare bör sättas till fyra.

Vidare har det sagts, att om man bestämde antalet till fyra, skulle det bli lättare att åstadkomma, att flera sådana emissionsbanker komma att bildas i framtiden. Enligt de upplysningar, som man erhöll inom utskottet, skulle det endast vara ett fåtal banker, som skulle kunna stifta en sådan bank som den ifrågavarande, och det sades till och med privat, att om icke en viss namngifven bank här i Stockholm komme att vara med bland stiftarna, skulle ingen emissionsbank komma till stånd. Och eftersom den namngifna bankens för detta ändamål disponibla reservfond för närvarande ej uppgår till mera än 1 ½ millioner kronor, och då emissionsbankens grundfond ej får understiga 8 millioner kronor, så skulle det sålunda fordras minst fem eller sex stiftare, om man beräknar, att hvar och en af dem skulle ingå med ett kapital af 1 ½ millioner kronor.

Jag anser i likhet med herr Rune, att försiktigheten bjuder, då det är fråga om att inrätta ett nytt institut sådant som detta, att vi bestämma minimiantalet till sju. Jag yrkar däför bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen, i öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner först på godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf och vidare på godkännande af paragrafen med den ändring, som föreslagits i den utaf herrar Rune och Jansson i Edsbäcken vid utskottets utlåtande i ämnet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl af herr Rune, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner sammansatta banko- och lagutskottets förslag till lydelse af 4 § i föreliggande förslag till lag angående emissionsbanker, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf med den ändring, som föreslagits i den utaf herrar Rune och Jansson i Edsbäcken vid utskottets utlåtande i ämnet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 118 ja mot 78 nej, hvadan kammaren godkänt utskottets förslag.

5—10 §§; slutstadgandet; rubriken.
Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1:o) förklarades besvarad genom de af kammaren fattade, här ofvan angifna besluten.

Punkterna 2:o) och 3:o).
Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Om ändrad lydelse af 59 § väglagen.

Vid föredragning härpå af lagutskottets utlåtande n:o 54, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 59 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891, dels ock väckt motion om ändrad lydelse af nämnda lagrum, begärdes ordet af

Herr Widén, som anförde: Herr talman! Som herrarne finna af detta betänkande, har jag icke deltagit i detta ärendes behandling inom lagutskottet. Beträffande det förslag, som nu är framställdt från utskottet, skall jag emellertid be att få göra en liten erinran i den del, som är föranledd af den väckta motionen. Det står på sista sidan i utskottets utlåtande:

»Vägfyrktalslängd i enlighet med dessa bestämmelser upprättas för hvarje kommun af häradsskrifvaren mot ersättning ur vägkassan med belopp, hvarom särskildt stadgas. De väghållningsskyldiga äge dock besluta, att upprättandet af vägfyrktalslängd må öfverlämnas åt kommunalnämnd, därest öfverenskommelse därom träffas, eller åt utsedda förtroendemän; och skall underrättelse om sådant beslut årligen före den 1 november meddelas häradsskrifvaren medelst utdrag af vägstämmoprotokollet. Längden skall, därest densamma upprättats af häradsskrifvaren eller utsedda förtroendemän, senast den 1 december insändas till kommunalnämnden. Kommunalnämnden låter i kommunens röstlängd införa vägfyrktalen; hvarefter, och sedan vägfyrktalslängden på enahanda sätt, som i fråga om granskning och justering första gången af kommunens röstlängd är föreskrifvet, undergått granskning och justering, vägfyrktalslängden ofördröjligen skall af kommunalstämmans ordförande tillställas vägstyrelsen.»

Nu har jag ingenting att invända mot hvad motionären i öfrigt föreslagit, men det går nog icke att bestämma, att den underrättelse, hvarom här är fråga, skall meddelas häradsskrifvaren *före den 1 november.* Det är nämligen så, att om häradsskrifvaren skall uppgöra vägfyrktalslängd och öfverlämna den till kommunalnämnden senast den 1 december, så är det för sent, om han icke får den underrättelse, hvarom här talas, förr än den 1 november. Han är nämligen tvungen att börja arbetet

Om ändrad lydelse af 59 § väglagen. (Forts.)

med vägfyrktalslängden tidigare. I november har han dessutom arbete med mantalsskrifningen, som skall börja i midten af denna månad och som måste dessförinnan förberedas. Det är sålunda icke tänkbart, att han skulle under november medhinna arbetet med längden, hvilket ofta är icke så litet mödosamt, utan han måste börja det redan under oktober. Jag kan icke heller finna, att det skulle möta någon som helst svårighet att meddela honom denna underrättelse redan före den 1 oktober. Vi skola betänka, att pröfningsnämndens arbete skall vara färdigt till den 10 augusti, och således kan man redan under denna månad erhålla de uppgifter om taxeringen, som behöfvas för vägfyrktalslängdens upprättande. Och vägstämma för uppgörande af utgifts- och inkomstförslag för vägkassan skall ju hållas äfven i augusti. Därför bör det, jag upprepar det, icke möta någon svårighet att redan den 1 oktober aflämna denna underrättelse till häradsskrifvaren; ja, det skulle till och med låta sig göra att bestämma denna tidpunkt till den 1 september, hvilket jag dock ej vill påyrka.

Med anledning af hvad jag anfört, skall jag sålunda be att få hemställa, att orden »före den 1 november» i nämnda stycke utbytas mot orden »före den 1 oktober». Jag har talat med lagutskottets ordförande om denna sak, och det är väl sannolikt, att om mitt förslag antages, Första Kammaren sedan kommer att biträda Andra Kammarens beslut. Jag yrkar sålunda bifall till förslaget med den af mig ifrågasatta ändringen.

Herr Sandquist: Herr talman! Jag har begärt ordet för att i egenskap af motionär gifva till känna, att jag är fullt belåten med det förslag, som herr Widén nu framställt.

Vidare yttrades ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan med den af herr Widén däri föreslagna ändringen.

§ 8.

Härefter föredrogos hvart efter annat lagutskottets utlåtanden:

n:o 55, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående byggnad och underhåll af kyrka med hvad därtill hörer, så ock af särskild sockenstufva, samt till lag angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af prästgård;

n:o 56, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse; och

n:o 57, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 70 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls af kammaren.

§ 9.

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverkningsrättsupplåtelsers återgång.

Å föredragningslistan var därefter uppfördt Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 29, i anledning af herr Hellbergs motion, n:o 245, angående skrifvelse till Kungl. Maj:t om medling vid uppgörelser om återgång af de till trävarubolagen i vissa landsdelar gjorda upplåtelser af afverkningsrätt.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 245, hade herr Hellberg föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande snarast möjligt i lappmarkerna eller eventuellt Norrland och Dalarne af särskilda personer med uppgift att medla mellan trävarubolagen och bönderna vid frivilliga uppgörelser om afverkningsrättsupplåtelsers återgång och därvid särskildt bevaka böndernas intressen.

Utskottet hemställde, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande snarast möjligt i lappmarkerna af sakkunnige med uppgift att företräda allmogens intressen vid frivilliga uppgörelser mellan trävarubolagen och bönderna om afverkningsrättsupplåtelsers återgång.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan gaf herr talmannen på begäran ordet till

Herr Ahlstrand, som yttrade: Herr talman! Som herrarne finna, afser motionen en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om tillsättandet snarast möjligt i lappmarkerna eller eventuellt Norrland och Dalarne af särskilda personer med uppgift att medla mellan trävarubolagen och bönderna vid frivilliga uppgörelser om afverkningsrättsupplåtelsers återgång och därvid särskildt bevaka böndernas intressen. Jag kan gärna medgifva, att om återköp kunde ske i någon större omfattning och till rimligt pris förslaget skulle haft betydelse, om icke, såsom utskottet förmenar, för Norrlands fasta befolknings tillvaro, så åtminstone för lappmarken och lappmarksbönderna. Men den af motionären föreslagna åtgärden finner jag icke lycklig. Man föreställer sig väl i allmänhet en medlare som en oväldig person, som står öfver partierna, men den medlare, som motionären föreslår, skulle stå på den ena partens, bondens, sida. Däri finner jag en stor oegentlighet. Jag tror, att bolagen skulle betacka sig för ett sådant medlarskap, och de ansatser, som gjorts från bolagens sida för att träffa uppgörelse angående skogsafverkningsrättigheternas återgång, skulle nog icke komma att förverkligas. Bola-

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverkningsrättsupplåtelsers återgång. (Forts.)

gen lära näpperligen ställa sig under förmyndarskap, allra minst under en medlare, som skulle ha till uppgift att främja andras intressen på bolagens bekostnad. I Norrbottens lappmark tror jag mig veta, att det icke verkställts något återköp, och, om jag frånräknar ett återköp, som ett bolag gjort upp med en dess faktor, skulle det i Västerbotten icke finnas mer än tre stycken köp. Det är ju icke mycket men alltid något. Men efter tillkomsten af dessa förlikningsmän, som i motionen afses, skulle stridshandsken vara kastad mot bolagen och alla underhandlingar taga slut. Man kan icke tvinga bolagen att underhandla. Det är icke så, att bolagen i allmänhet åstunda dessa uppgörelser, utan framställningar därom ha i allmänhet framkommit från bönderna. Jag tror icke att dessa förlikningsmän skulle vara till någon nytta, och de fingo för öfrigt rätt litet eller intet att göra. Dessutom skola de ha betalning af statsverket och om, som utskottet anser, förlikningsmannen skulle ha både juridiska och forstliga insikter, som man dock icke gärna kan förutsätta förenade hos samma person, så skulle följden häraf bli, att man finge tillsätta två förlikningsmän för Norrbottens och två för Västerbottens lappmarker. Om man beräknar, att dessa skulle ha några tusen kronor i lön samt ersättning för resor, som i dessa vidsträckta trakter kosta ganska mycket penningar, skulle denna institution medföra afsevärda utgifter för hvarje år, och detta anser jag vore bortslösade penningar. Man bör akta sig för att inrätta nya statsinstitutioner. De få uppgörelser, som möjligen komma till stånd, tror jag helt visst att bonden själf kan ombesörja. Han är vaken och intelligent och låter icke lura sig numera af bolagen.

Ett hinder för, att en sådan institution som denna skulle kunna göra den nytta man åsyftar, ligger i bondens bristande betalningsförmåga; har han icke penningar att göra upp med, så måste underhandlingarna taga slut. En bättre utväg, som man här kunde tänka på, vore, att staten öfvertoge inlösen af afverkningsrättigheterna mot vederlag af virke från kronoskogarna och sedan själf ordnade förhållandena med bönderna.

Såsom jag nyss nämnde, föreslår utskottet till medlare en sakkunnig person med juridiska och forstliga insikter. Hvartill de forstliga insikterna skola behöfvas, förstår jag icke. Som bekant äro afverkningsplaner uppgjorda af vederbörande skogstjänstemän för hvarje hemman, och då bönderna sålunda känna till den afkastning, som skogen lämnar, är det för dem lätt att räkna ut, huru mycket bolagen få afverka under återstående afverkningstid, och sålunda kunna de mycket väl bedöma afverkningsrättigheternas värde.

Motionären tycker, att om man har förlikningsmän i arbetstvister, skulle man äfven ha förlikningsmän i tvister mellan bolag och bönder. Men detta är ju en helt annan sak. I det ena fallet rör det sig om arbetstvister och i det andra om kontraktsenliga

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverknings-rättsupplåtelsers återgång. (Forts.)

aftal, och därför tycker jag icke, att den analogien är så lyckligt vald.

Nu säger motionären som ett ytterligare skäl för sin framställning, att det är ett allmänt önskemål och ett verkligt behof, att man skulle få denna förlikningsmannainstitution till stånd. I det yttrandet tror jag ligger ganska mycken öfverdrift. Med undantag af vissa trakter i Stensele och några byar utefter Stenselevägen har jag hvarken i Norrbottens eller Västerbottens län hört framställas ett enda ord om nyttan och behofvet af sådana förlikningsmän, som motionen afser.

Under sådana omständigheter, och då tillsättningen af sådana förlikningsmän enligt min mening mera skulle skada än gagna den sak, man vill främja, ber jag, herr talman, att få yrka afslag å motionen och utskottets hemställan.

Herr Mörtsell: Herr talman! Det är alldeles onekligt, att det är ett ädelt syfte, som förestafvat motionärens framställning, och som jag hör hemma i den trakt, där afverkningsrättigheterna äro sålda mera än på andra ställen, anser jag mig böra omnämna något om de sakförhållanden, som stå i samband med denna fråga.

Först och främst måste vi komma ihåg, att dessa försäljningar och dessa skogsköp verkligen äro lagliga, och det låter icke tänka sig någon utväg, hvarigenom man skulle kunna återbörda skogarna till hemmansägarna utan någon ersättning. Något sådant få vi icke tänka på. Det enda sätt, hvarpå dessa skogar skulle kunna gå tillbaka, skulle vara genom verkliga återköp och under sådana förhållanden måste vi söka tänka oss in i, på hvad sätt en dylik medlare eller förlikningsman skulle kunna verka. På mitt hemman återstår ännu 30 år, innan skogsköpet utgår, och skogen återgår till hemmanet. Men om jag hade penningar på fickan, så att jag kunde återköpa skogen, skulle jag icke begagna mig af någon medlare. Jag skulle under sådana omständigheter vara så modig, att jag skulle gå till skogens ägare och köpa den, och jag är viss om, att hvarannan bonde i lappmarkerna skulle vara lika frimodig som jag, om han hade penningar. Men nu är det så, att det är många, många bönder, som icke ha några penningar, och om de ginge till sågverksägaren, åtföljda af sin medlare, så skulle denne medlare icke kunna inverka så på sågverksägaren, att han återlämnade skogen till dem, som inga penningar hade. Skogen är sågverksägarens åker och äng, som han icke vill lämna tillbaka!

Dessutom vill jag framhålla en annan sak, som den föregående talaren äfven omnämnde, nämligen att skogstjänstemännen ha indelat dessa skogar i s. k. afverkningsplan. Nu vet hvarje bonde, huru mycket som utstämplas årligen på hans skog, och kan räkna ut, huru stor nettoinkomsten blir årligen;

och kan icke han göra detta, så kan hans granne göra det, om han går till honom. Ser man saken från denna sida, så behöfves icke någon förlikningsman.

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverknings-rättsupplåtelsers återgång. (Forts.)

Jag vill fästa uppmärksamheten på ett annat förhållande, nämligen att den medlare, som det här är fråga om, måste vara en människa, som icke blott vore en kunnig man, då det gällde att bedöma skogens värde och affatta formliga köpeaftal, utan som också vore så kolossalt rik och så godhjärtad, att han kunde gifva penningar åt bönderna att köpa igen sina skogar. Kunde han icke det, så dugde han icke till medlare i dessa trakter.

Nu har jag klargjort för herrarna min mening, och jag tror icke att någon skall missförstå mig. Jag skulle gärna vilja ha igen min skog, men det fattas mig penningar. Vilja herrarna nu, att staten skall bekosta denne tjänsteman, som reser omkring i lappmarkerna och ser på fattigdomen och nöden i mångas hem, så gärna för mig, men aldrig tror jag, att han skulle kunna uträtta någonting hvarken för att göra sågverksägarne mera ömhjärtade och eftergifna eller bönderna rikare, så att de skulle kunna köpa igen sina skogar. Jag har, som sagdt, för herrarna sökt klargöra ställningen, och det står naturligen kammaren fritt att fatta sitt beslut. Jag har intet yrkande att framställa.

Friherre Palmstierna: Herr talman! Från principiell ståndpunkt har herr Ahlstrand uttalat, att man icke bör så att säga gynna den ena parten på den andra partens bekostnad. Jag vill till en början upptaga denna ståndpunkt till behandling för att sedan närmare gå in på den praktiska frågan om anordnandet af det hela.

Då vill jag säga, att statsmakterna redan erkänt, att det ligger ett statsintresse i att förhållandet mellan bolag och bönder ordnas på det sättet, att bönderna om möjligt få dispositionsrätt öfver sina skogar. När statsmakterna 1873 beslöto att med vissa undantag upplåta lappmarksskogarna med äganderätt till hemman och nybyggen, gjordes den begränsningen i markköparens rättigheter, att skog till afsalu endast fick tagas efter utsyning. Men skogsbolagen förstodo att förvärfva sig utsyningsrätten under en tid af vanligen 50 år. År 1903 inskränktes den medgifna upplåtelsetiden till fem år, och det är väl icke någon, som icke anser, att det varit lämpligt, att skogen hela tiden varit i bondernas egen vård, hvarigenom de missförhållanden icke alstrats, som uppstått under den gångna tiden. Det ligger sålunda ett verkligt *statsintresse* i att afverkningsrättigheterna gå tillbaka till bönderna. Nå väl, är det på det sättet, så vore därmed motiveradt, att man vidtoge sådana åtgärder, som här äro föreslagna. Dessa åtgärder äro icke på något sätt några *tvångsåtgärder,* och följaktligen har man icke minsta anledning att af det skälet

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverknings-rättsupplåtelsers återgång. (Forts.)

uttala sig mot saken. Utskottet afser endast, att då möjlighet till frivillig öfverenskommelse yppar sig, juridiskt-forstligt bildade personer skola kunna stå dem till tjänst, som ha svårt att skaffa sig sådan rättshjälp. Norrlandskommittén och den nuvarande statsministern ha uttalat sig för önskvärdheten af, att staten lämnade understöd i detta afseende till bönderna vid deras förhandlingar med bolagen och detta af flera skäl. Norrlandskommittén säger:

»Kommittén kan emellertid icke underlåta att fästa uppmärksamheten på, att allmogen knappast ännu är i stånd att erhålla tillräckligt juridiskt biträde vid deras många rättskonflikter med sågverksindustrien. De dugligaste sakförarna ha i regel mer eller mindre fast användning i trävaruindustriens tjänst eller engageras åtminstone lättast af sågverksbolagen, hvilka ha råd att utfästa de rikligaste honoraren.»

Det är också gifvet, att med de stora afstånd, som förefinnas däruppe, är det ytterst svårt för befolkningen att få juridiska rådgifvare hvilka skulle föra deras talan mot bolagens skickliga jurister, till ett pris, som den kan betala. Följaktligen råka vi här på en punkt, där sakkunnige förut uttalat önskvärdheten af, att staten verkligen vidtager åtgärder för att biträda bönderna. Det är något som man ända från den nuvarande statsministern och till herr Lindhagen är i sak ense om. Då borde väl Riksdagens Andra Kammare också kunna bifalla densamma.

Nu är det vidare fråga om det *sätt*, hvarpå denna rättshjälp skulle lämnas. Herr Ahlstrand har förut uttalat, att det verkligen är önskvärdt, att en återgång af afverkningsrättigheterna sker. Då skulle jag för min del vilja uttala, att en billigare metod än den föreslagna kan man knappast tänka sig; den blir billig såväl för staten som för den enskilde. Herr Ahlstrand har som ett alternativ till förslaget om anställande af juridiskt och forstligt bildade biträden tänkt sig, att staten själf skulle inlösa dessa afverkningsrättigheter. Ja, herrarna veta, hur det går, när staten skall inlösa på det sättet. Det blir gifvetvis så, att bolagen komma att förtjäna på saken, och i sista hand komma då kostnaderna öfver bönderna, som få skuldsätta sig för långa tider. Det är just för att om möjligt hindra, att bönderna, som nu vänta att få tillbaka sina afverkningsrättigheter, på detta sätt skola i onödan skuldsätta sig, som man föreslagit, att skickliga biträden skola ställas till deras tjänst.

Nu har emellertid den siste ärade talaren framhållit, att hvad man här främst bör taga i betraktande är, att det fattas dessa bönder penningar, för hvilka de kunna inköpa skogen. Jag erkänner, att detta den ärade talarens påstående var fullt riktigt, men är det så, som han säger, att bönderna sakna penningar att inköpa skog för, eller med andra ord att de äro fattiga och obemedlade, är det då icke, herr Mörtsell, så mycket viktigare

för dessa fattiga bönder, att de få någon hjälp, så att de icke behöfva ikläda sig stora extra kostnader för det juridiska biträde, som erfordras när det gäller återköp af dessa afverkningsrättigheter, som de trots allt vilja ha tillbaka? Det synes mig, att hvad herr Mörtsell framhållit utgör ytterligare skäl för, att forstligt och juridiskt bildade biträden lämnas dessa fattiga bönder. Ju fattigare de äro, dess mer ha de väl behof af en sådan rättshjälp vid aftal med bolagen.

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverknings-rättsupplåtelsers återgång. (Forts.)

Nu kan man gentemot herr Mörtsell, som är representant för den af frågan berörda landsändan, säga, att befolkningen gått honom förbi och lämnat sådana uttalanden om behöfligheten i detta afseende, att utskottet för sin del ansett dessa tillräckligt talande.

Jag ber er, mina herrar, att på de skäl jag nu framhållit, verkligen behjärta hvad saken gäller. Det är icke, som herr Ahlstrand nämnde, hela Norrland och eventuellt Dalarne utan endast lappmarkssocknarna utskottet uttalat sig om. Vi hafva gjort denna uteslutning, då vi ansett, att man borde begränsa sig till lappmarken. Vidare tror jag ej, att det är behöfligt att tillsätta nya tjänstemän. Det kan sannolikt vara nog med, att Konungens befallningshafvande tillsätter någon skogstjänsteman, som är bevandrad såväl i juridiska som i forstliga ärenden. Sålunda förfalla de betänkligheter herr Ahlstrand framhållit. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Gumboda och *Åslund.*

Herr Zimdahl: Herr talman! Jag skall icke nämnvärdt förlänga diskussionen. Jag ställer mig på de två första talarnas sida och gör det egentligen af tre skäl: för det första att det icke förmärkts något verkligt behof af dylika förlikningsmän, för det andra att det finnes svårighet att få fullt lämpliga och kapabla personer för det ifrågasatta uppdraget och för det tredje att det skulle bli ovillkorligen nödvändigt att aflöna en ny tjänstemannakår, som jag anser vara obehöflig.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å motionen och utskottets betänkande.

Herr Ahlstrand: Herr talman, mina herrar! Jag har icke, såsom friherre Palmstierna i sitt anförande syntes vilja antyda, förbisett, att utskottets hemställan endast gått ut på förlikningsmäns tillsättande för lappmarken, men jag tror, att de icke ens där äro behöfliga. Låt vara, att det, såsom friherre Palmstierna sade, ligger ett statsintresse i, att förhållandet mellan bolag och bönder ordnas, så att bonden får full dispositionsrätt öfver sin

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverknings-rättsupplåtelsers återgång. (Forts.)

skog, så kan jag ändå icke finna, att saken främjes eller löses på det af motionären föreslagna sätt. Snarare tvärtom.

Jag ber att få upplysningsvis meddela, att jag vistats i Norr- och Västerbotten närmare 25 år, men jag har aldrig förmärkt någon opinion till förmån för en sådan förlikningsmannainstitution, som motionären här föreslår.

Friherre Palmstierna sade, att man inom norrlandskommittén var enig om, att bönderna behöfde juridiska biträden. Jag vet mycket väl, att norrlandskommittén yttrat, att rättsbiträden åt bönderna vore behöfliga. Men härmed har kommittén egentligen icke åsyftat annat än, att sådant biträde skulle lämnas vid andra rättskonflikter, syner och dylikt. Här är det däremot fråga om ett mera inskränkt område, enär det ju gäller medling mellan bolag och bönder rörande kontraktsenliga aftal.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Riström: Herr talman! Beträffande Norrbotten känner jag icke till något sådant behof, som här framställts, och enligt min uppfattning äro de köp, som förekomma i lappmarken, så få, att jag icke anser, att något egentligt behof förefinnes för anställande af dylika biträden. Jag är sålunda i detta afseende öfverens med herrar Mörtsell och Ahlstrand. Jag är för öfrigt öfvertygad om, att en anordning i förslagets riktning skulle ställa sig mycket dyr utan att egentligen uträtta något. Dessa biträden skulle få resa långa vägar, hvilket ju skulle medföra stora kostnader, och när de komme till ort och ställe, skulle där icke finnas något att uträtta. Det är min öfvertygelse, att bolagen skola ställa sig mera afvoga vid uppgörelse med bönderna, om en person träder emellan, som säger sig vara böndernas ombud; då förvärras saken i stället för att förbättras. Men söka bönderna däremot att uppgöra dessa aftal på frivillighetens väg, så visar det sig ofta, att bolagen kunna vara ganska tillmötesgående. Bönderna ha ju ej heller svårt att resonera med de jägmästare, som finnas däruppe öfverallt, för att af dem erhålla kunskap om, hvad skogen vid återköp kan vara värd. Jag tror för min del, att en sådan tillsättning af både juridiskt och forstligt bildade biträden skulle först och främst bli för dyr och vidare icke medföra någon nytta.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Man kan ju medge, att förslaget, om det skulle sättas i verket, på flera håll kanske icke skulle verka så mycket som motionären afsett, men det är väl ändå så — och jag tror att alla de norrlänningar, som ha kännedom om lappmarksförhållanden, måste medge det — att det är ytterst beklagligt ställdt med dessa afverkningskontrakt i all synnerhet

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverkningsrättsupplåtelsers återgång. (Forts.)

i orter, där man har lång tid kvar, innan dessa kontrakt utlöpa. Därför tror jag, att någonting i detta afseende måste göras. Jag jämte motionären har väckt motion i år åsyftande att genom särskild beskattning af afverkning på dessa hemmans skog erhålla bidrag till att betala utskylderna för hemmanet. Förra året väcktes också i Riksdagen förslag om undersökning af frågan om lappmarksskogarnas användning för sitt afsedda ändamål. Motionären har också nu med förevarande förslag sökt lämna ett bidrag till frågans lösning.

Nu har ju motionären åberopat, att för vissa trakter såsom Stensele och Sorsele skulle det dröja ända till 1939, innan bönderna få tillbaka sina skogar. Den befolkning, som skall vänta så länge, kommer att under tiden kämpa sig till döds. Vidare har motionären åberopat en del opinionsyttringar från bönder i vissa trakter som visa hur hjälplösa de anse sig vara i detta fall. Det kan ju hända, att alla bönder icke äro så kloka, som en föregående talare uttalat. Jag är öfvertygad om, att, på samma sätt som bönderna blefvo lurade, när det gällde att frånköpa dem skogarna, komma bolagen att sälja tillbaka afverkningsrättigheterna till en del bönder på sådana villkor, att dessa återigen bli lurade. Liksom de fingo en spottstyfver för sina skogar vid försäljningen, så få de nog betala oskäligt mycket för dem, därest återköpen komma till stånd. Så kommer det med all sannolikhet att gå, och, om det nu på vissa orter förefinnes en rörelse, som åsyftar återköp af skogarna, så tror jag, att det kan vara lämpligt, att rättshjälp lämnas, hvilken naturligtvis dock ej får bli för kostsam. Norrlandskommittén har äfven framhållit, att landtbefolkningen i flera fall behöfver rättshjälp. Jag tycker därför, att man icke skall utan vidare slå ihjäl detta uppslag, utan då en fråga som denna framträder, bör man se till, om man icke kan göra något åt saken.

Nu kan jag förstå, att man hyser betänkligheter mot, att Riksdagen så här genast skulle uttala sig för, att sakkunnige skola tillsättas med uppgift att på sätt här föreslagits biträda allmänheten. Jag tycker, att det kanske vore klokare att i stället af Kungl. Maj:t begära utredning, huruvida en sådan sak som denna låter sig göra, för den händelse ett verkligt behof härutinnan förefinnes. Jag skall därför för min del framställa det yrkandet, att i anledning af förevarande motion Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida biträde må vara erforderligt och kunna anordnas för att bistå allmogen i lappmarkerna vid frivilliga uppgörelser mellan trävarubolagen och bönderna om afverkningsrättsupplåtelsernas återgång.

På det sättet har man icke precis fastslagit, att det skall ske genom fasta biträden, utan blott i allmänhet begärt en utredning, om det kan vara erforderligt att på något sätt anordna biträde. Jag tycker, att man icke bör alldeles förkasta förslaget, därför

Angående medling vid uppgörelser om vissa afverknings-rättsupplåtelsers återgång.
(Forts.)

att icke tanken uppkommit på alla ställen i lappmarken, utan man bör gå till mötes de delar af lappmarken, där det verkligen visat sig, att något behöfver göras i detta afseende. Därför skall jag be att få yrka bifall till ett sådant yrkande, som jag nu framställt.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag å såväl berörda hemställan, som den i ämnet väckta motionen samt 3:o) bifall till det af herr Lindhagen under öfverläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen det under 2:o) upptagna yrkandet hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid af friherre Palmstierna, hvarför herr talmannen för bestämmande af kontrapropositionen framställde propositioner å de båda återstående yrkandena, därvid herr talmannen förklarade sig anse det under 1:o) upptagna yrkandet vara med öfvervägande ja godkändt. Härom begärde herr Lindhagen votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen angående fjärde tillfälliga utskottets utlåtande n:o 29 antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit det af herr Lindhagen under öfverläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utföll med 104 ja mot 84 nej, hvadan propositionen i hufvudvoteringen erhöll följande af kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren afslår såväl fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 29 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Hufvudvoteringen utvisade 109 ja mot 84 nej, vid hvilken utgång kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 10.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts härpå föredragna utlåtande, n:o 30, i anledning af väckt motion angående ändrade bestämmelser rörande automobiltrafik, blef af kammaren godkändt.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 11.

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m.

Vidare företogs till behandling Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 32, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl Maj:t angående af Kungl. Maj:t fastställda tariffer för rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m.

I en till utskottet hänvisad motion, n:o 199, hade herr Beckman hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid fastställandet af taxor för transporter å sådana af Kungl. Maj:t koncessionerade och för allmän trafik upplåtna järn- och spårvägar, som ombesörjde trafiken mellan större städer och i deras närhet belägna samhällen (s. k. förstadstrafik), fastställelse måtte af Kungl. Maj:t efter pröfning meddelas icke blott såsom hittills å tarifferna för enkla biljetter utan äfven för s. k. rabattbiljetter af olika slag; äfvensom att föreskrift måtte utfärdas därom, att beslut om indragning af tåg eller af hållplatser vid dylika järn- och spårvägar skulle, efter det befolkningen längs järn- eller spårvägen lämnats tillfälle att yttra sig, underställas Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Crafoord* och *Söderberg* i Stockholm, som föreslagit, att Andra Kammaren måtte för sin del bifalla ifrågavarande motion.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran erhölls af

Herr Beckman som yttrade: Herr talman! I den motion, hvilken utskottet här afstyrkt, har jag framhållit, att utvecklingen af förstadssamhällena i närheten af de större städerna för vissa järnvägar och spårvägar medfört nya förpliktelser, nya förhållanden, hvilka enligt min tanke böra underkastas kontroll. Dessa förstäder befolkas af medlemmar af olika samhällslager. Det är långt ifrån, att det endast skulle vara burgna medlemmar af

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

samhället, som där söka en tillflyktsort. Det är tvärtom mycket vanligt, att äfven mindre bemedlade personer, drifna af längtan att vinna ett eget hem eller måhända tvingade af storstadens dryga hyror och upprörande trångboddhet, söka sig en bostad utanför stadens område. Det är måhända mest omtanke om barnen, som drifver dem därtill. Barnen kunna där ute få dricka sol och luft och ljus så, som aldrig inne i städerna.

Första villkoret för att man skall kunna ha sitt arbete på en annan ort än den, där man har sin bostad, är naturligtvis lämpliga kommunikationer. Samfärdsmedlen måste vara sådana, att man på tämligen kort tid kan komma både in till arbetet och ut därifrån, och biljettpriserna måste vara lämpade efter de ekonomiska möjligheterna hos dem, som begagna kommunikationerna ifråga. Också ha så väl statens som de enskilda järnvägarne tidigt nog insett, att det är till ömsesidig båtnad — både för järnvägarnas egen ekonomi och för främjande af de sociala mål, som jag nyss talade om, d. v. s. för trafikanterna — att nedsätta de enkla biljettprisen och använda rabattbiljetter, s. k. årskort, månadskort, partibiljetter och dylikt.

I fråga om enkla biljetter föreskrifves nu, att Kungl. Maj:t vid koncessions meddelande skall bestämma maximitariffen. I fråga om rabattbiljetter däremot finnes ingen sådan föreskrift; dessa kunna, när de en gång fastställts af järnvägsförvaltningen, utan vidare höjas utan någon som helst kontroll. Också har det inträffat, att höjning vidtagits, som visat sig mycket betungande för trafikanterna. Emellertid är det ju tydligt, att jag icke skulle vilja på något sätt motsätta mig, att, därest verkligt behof förefunnes för järnvägen att höja en gång fastställda rabattariffer, en sådan höjning också sker. Men, hvad jag önskar, är endast, att sådan höjning, som kan betydligt försämrande inverka på trafikförhållandena mellan förstadssamhället och modersamhället, skall underställas Kungl. Maj:ts pröfning. Tidigare var äfven vid statens järnvägar det förhållande rådande, att rabattbiljetterna icke underställlides Kungl. Maj:t. Men sedan dessa biljettpris börjat få en allt större betydelse för vissa delar af trafiken, har Kungl. Maj:t förordnat, att icke järnvägsstyrelsen utan Kungl. Maj:t skall fastställa äfven prisen för rabattbiljetter. Det är således en likhet i detta afseende, som jag önskar få till stånd mellan de enskilda järnvägarne och statens järnvägar; och jag finner det fullt befogadt, att samma förhållande skall råda för dem båda. Denna min uppfattning synes äfven delas af utskottet, som uttryckligen säger, att »hvad särskildt rabattbiljetterna beträffar, anser utskottet, att det kan ifrågasättas, huruvida det icke skulle vara lämpligt att för s. k. förortsbanor jämväl priset för dessa biljetter, åtminstone i vissa fall, pröfvas af Kungl. Maj:t, då gifvet är, att priset för ifrågavarande biljetter kan hafva större betydelse för den trafikerande allmänheten än priset för vanliga biljetter».

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

Men slutsatsen, som utskottet drager af denna sin premiss, är icke att hemställa om bifall till mitt förslag, utan utskottet önskar, att det skall afslås. Hvarför? Jo, därför att utskottet med stöd af en promemoria från civildepartementet, som finnes bifogad betänkandet, förmenar, att redan nu i gällande bestämmelser icke något hinder möter, att så kan äga rum. Det är emellertid ganska svårt att afgöra, om så är fallet eller icke. I promemorian heter det: »Öfver förslag till taxebestämmelser efter utgången af den i taxeresolutionen bestämda giltighetstiden eller i fråga om ändringar dessförinnan lämnas vederbörande trafikanter tillfälle att yttra sig.

På grund af dessa bestämmelser har Kungl. Maj:t gifvetvis rätt att ingripa äfven i fråga om s. k. rabattbiljetter, och vederbörande trafikanter äro genom deras hörande öfver taxeförslag satta i tillfälle att, därest i särskildt fall missförhållanden äro rådande i fråga om rabattbiljetter, påkalla Kungl. Maj:ts ingripande äfven i berörda hänseende.» Ja, det är ju möjligt, att så kan ske. Men att det icke sker, och att det hittills icke skett, är ett faktum, eljes skulle naturligtvis promemorian därom upplyst.

Hvad jag sålunda tycker framgå af det anförda är endast, att det *möjligtvis* kan hända, att en hemställan till Kungl. Maj:t rörande rabattbiljetterna skulle leda till någon påföljd. Men man kan naturligtvis icke göra sådan hemställan, förrän skadan redan är skedd, förrän järnvägsförvaltningen redan påbjudit höjda tariffer, som gifva skäl att anföra klagan. Jag önskar däremot, att det *på förhand* genom bestämmelser rörande för allmän trafik upplåtna järnvägar också föreskrifves, att dessa rabattbiljetter vid förstadstrafik skola underställas Kungl. maj:ts godkännande och pröfning.

Men, säger utskottet, i alla händelser har motionären icke visat, att några sådana omständigheter inträffat, som borde föranleda, att Riksdagen nu gör någon anhållan i saken hos Kungl. Maj:t.

Det är svårt att förstå, hur utskottet kan säga detta. Har jag icke påvisat, att helt nyligen i fråga om tvenne af de järnvägar som beröra hufvudstadens trafikområde, sådana väsentliga förändringar skett, att rabattbiljetterna höjts med 30 till 50 procent, 30 procent på den bana, som går till det rikare samhället, och 50 procent på den bana, som genomlöper samhällen, som hufvudsakligen äro befolkade af arbetare och jämförelsevis mindre bemedlade personer? Detta synes vara skäl nog. Dessutom kan man ju tänka sig, att en järnväg, när ett område redan är fullt befolkadt, får intresse för utvecklingen af något annat område, som ligger längre bort. Det må visserligen vara sant, att ett järnvägsbolag icke kan erhålla tillåtelse att äfven försälja tomter, men det kan dock hända, att de ledande personerna inom bola-

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

get äro delägare i det bolag, som inköpt marken, eller på annat sätt är ekonomiskt intresserad i ett visst villasamhälles utveckling. Då kan järnvägsbolaget föreskrifva, att priset blir lika billigt för ett mycket längre bort liggande samhälle, som för det, som ligger närmare. Det har faktiskt inträffat, att ett samhälle, som ligger hälften så långt från Stockholm som ett annat, har genom ett, mellan det aflägsnare samhället och järnvägen uppgjordt kontrakt, tvungits att betala lika höga pris, som det dubbelt aflägsnare samhället. Det är sant, att detta var till fördel just för det samhälle, som jag tillhör. Men är det icke från trafiksynpunkt orimligt att icke en sådan uppgörelse skall på något sätt vara underkastad Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande?

Hvad jag hittills yttrat afser den viktigaste delen af min motion, nämligen rabattbiljetterna.

Men jag har äfven gjort ett par andra yrkanden. Jag har ansett, att äfven tågindragningar, som väsentligen försämra trafikförhållandena, skola underställas Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande. Nu är det sant, som också i promemorian uppgifves att i koncessionerna stadgas, att »därest koncessionshafvaren skulle underlåta att uppehålla trafiken å banan i det omfång, som af Kungl. Maj:t pröfvas skäligt, äger Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t därtill finner skäl, förordna, att trafiken tills vidare må besörjas af staten eller annan med användande af järnvägens materiel och öfriga tillhörigheter, med rätt för järnvägens ägare att uppbära den behållna afkomsten af banan; och förbehåller sig Kungl. Maj:t dessutom att, om rättelse icke följer inom af Kungl. Maj:t förelagd tid, förklara koncessionen förverkad och låta försälja järnvägen, på sätt särskildt är bestämdt.»

Men detta drakoniska medel kan svårligen komma till användning annat än i yttersta undantagsfall. Och riktigt är nog, att blotta hotet om dess användande torde vara tillräckligt för att vinna rättelse i missförhållanden, som äro af så skriande natur, att man verkligen på dem kan tillämpa detta stadgande.

Men tågindragningar kunna ske i helt annan skala, då de icke *så* väsentligt ingripa som i nyssnämnda fall. Man kan för öfrigt använda tågindragningar för många olika ändamål. Det har t. ex. vid en bana, som jag särskildt känner till, händt, att järnvägsbolaget genom faktiska tågindragningar och hot om tågindragningar tvungit ett samhälle att frångå ett till dess fromma uppgjordt kontrakt rörande dessa rabattbiljetter. Man har tvungit detta samhälle, att två år tidigare än kontraktet utlupit afstå från detsamma och nöja sig med högre biljettpris.

Det är naturligt, att en sådan makt är alltför stor för den trafik, som icke allenast afser penningeförtjänst för bolaget, utan äfven bör söka gagna den trakt, som järnvägen genomlöper.

Jag har för öfrigt här i min hand bevittnad afskrift af skrifvelser — de röra en bana i en annan del af landet icke alls

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

i närheten af Stockholm — skrifvelser som utvisa att man kan använda tågindragningar äfven för andra rätt egendomliga ändamål. Man har nämligen där genom att indraga ett större antal tåg till en station, sökt tvinga viss person i det samhälle, som uppväxt kring denna station — en person som hade stora ekonomiska intressen i samhället ifråga — att teckna aktier i denna järnväg. Förut hade han redan tecknat betydande belopp, nu ville man tvinga honom att höja sin teckning. Tågindragningen varade ju icke länge, ty man insåg, att det var att drifva saken för långt. Men det är dock ett exempel på, att det väl kunde behöfvas, att äfven tågtidtabellerna, när det gäller indragning af tåg i förstadstrafiken, ställdes under Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande.

Slutligen har jag gjort ytterligare ett yrkande. Detta kan måhända synas svagare motiveradt. Det är nämligen det, att äfven när det gäller hållplatsers indragning, Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande skulle fordras. Nu är det så att hvad de egentliga stationerna beträffar, samtliga sådana skola på förhand vid koncessionen uppgifvas. Det kan således icke komma ifråga, att man godtyckligt indrager någon af dem. Hvad åter hållplatserna beträffar, äro dessa af ett par eller rättare sagdt tre olika slag. Dels sådana, som i förväg äro upptagna i koncessionsansökan, och som alltså naturligtvis äro fullt fastställda, vidare sådana, som beviljas, icke af Kungl. Maj:t vid koncessionens medgifvande utan af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för en tid af högst tre år; slutligen finnas understundom hållplatser, som järnvägen inrättar på eget bevåg utan vidare.

Nu påstår jag, hvad de två sista slagen beträffar, att det icke borde vara tillåtet att indraga dem, utan att man därtill erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande. Järnvägen inrättar t. ex. en hållplats af mera tillfällig art för att i närheten af densamma må försäljas tomter, och just genom den omständigheten lyckas det att locka åtskilliga att bosätta sig där. Då är det gifvet, att, om sedermera denna hållplats inom utgången af dessa tre år godtyckligt indrages, sådant kan vålla stor skada ifråga om egendomsvärdet i dess närhet. Och hvad den sista klassen af hållplatser beträffar, har jag just i dag hört ett belysande exempel. En person, som för öfrigt själf är jurist, har omtalat för mig, att när han köpte tomt i närheten af en viss hållplats, föll det honom aldrig in att höra sig för, hur det förhöll sig med hållplatsen. Han tog för gifvet, att den, när den en gång kommit till, också skulle vara kvar. Och nu har från järnvägsstyrelsens sida förklarats, att den kommer att på grund af trafiktekniska skäl indragas. Följden blir naturligtvis, att kringliggande egendomar, hvilkas värde i väsentlig mån beror på närheten till en hållplats, väsentligen försämras. Kan det vara lämpligt att sådant utan vidare får ske?

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

Nu säger utskottet, att det står fritt att göra anmälan till Kungl. Maj:t. Jag har redan belyst detta. Jag tror nog, att Kungl. Maj:t stundom skall kunna åstadkomma rättelse, men erinrar ånyo om, att då är skadan redan väsentligen skedd. Dessutom uppstår under närvarande förhållanden ett olidligt tillstånd af stridigheter och missförstånd mellan järnvägsstyrelserna och villasamhällena, något som lätt skulle kunna undvikas genom den enkla och alldeles icke kostbara åtgärd, som jag föreslagit, nämligen att man underställer dessa förhållanden Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande.

Jag vill sammanfatta, hvad jag här sagt: naturligtvis kan ingen, när han förvärfvar eget hem i ett förstadssamhälle, begära, att han skulle kunna få *full* trygghet för vare sig, att de rabattbiljettpris, som äro gällande vid inflyttningen, fortfarande skola gälla, eller att de hållplatser, som äro af viss natur, där fortfarande skola äga bestånd, eller att han kan undgå en sådan indragning af tåg, som verkligen medför en sådan försämring i kommunikationerna, att hans egen enskilda ställning och egendomsvärdet i trakten väsentligen kunna försämras. Jag erkänner, att sådant icke kan till fullo undgås. Och min mening är icke, att, därest järnvägens ekonomiska förhållanden eller andra tvingande skäl därtill föranleda, dessa förändringar icke skulle få vidtagas. Hvad jag yrkar är endast och allenast, att de icke skola få företagas utan vidare, utan befolkningens hörande och utan Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande. Så mycket mera har man skäl att fordra detta af de enskilda järnvägarna, synes det mig, som man därmed blott jämställer dem med statens järnvägar, och framförallt därför, att de enskilda järnvägarna faktiskt i allmänhet ha så att säga monopol. När man innehar en koncession, som är så mycket värd, när det faktiskt kan betraktas som ett järnvägens monopol att få framföra dessa stora skaror mellan modersamhället och förstäderna, är det icke för mycket att järnvägsbolaget underkastar sig en så ringa kontroll, som den jag föreslagit. Afsikten, då staten ger åt en järnväg en koncession, som faktiskt innebär monopol, är naturligtvis, att järnvägen icke endast skall gagna sig själf och skäligen förränta sina penningar utan också i minst lika hög grad befordra utvecklingen inom det trafikområde, genom hvilket den löper, och hvad särskildt den här berörda trafiken angår främja de stora sociala uppgifter dessa förstadssamhällen och villakolonier visat sig fylla.

Till utskottets betänkande är fogad en reservation af herrar Crafoord och Söderberg, däri de mycket riktigt uttrycka, hvad som är kärnpunkten i mitt yrkande då de säga:

»Motionärens hufvudsyfte synes oss alltså vara att, då en kommunikationsförvaltning ämnar höja gällande rabattaxor eller vidtaga förändringar i öfriga trafikförhållanden, som verka för-

sämrande för trafikanterna, dessa förändringar icke i något fall skola kunna tillämpas, förrän Kungl. Maj:t pröfvat och godkänt desamma.»

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

De yrka med anledning af, hvad som i motionen förekommit, bifall till densamma, och jag skall, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till deras reservation.

Vidare anförde:

Herr Vennersten: Herr talman! Det har inom utskottet icke rådt den ringaste meningsskiljaktighet i fråga om det behjärtansvärda i den ärade motionärens framställning. Utskottet har lika väl som motionären insett, huru utomordentligt viktigt det är för en stor stads befolkning att lätt och bekvämt kunna komma till landet för att skaffa sig bostäder, där mera sol, luft och trefnad stå till buds för billigare pris. Om jag alltså icke inlåter mig på denna betydelsefulla sida af saken, beror det därpå att härutinnan fullständig enighet varit rådande mellan å ena sidan motionären och reservanterna och å den andra utskottets öfriga ledamöter. Man har endast varit af olika mening, då det gällt att råda bot på de olägenheter den ärade motionären framhållit. Då utskottet icke haft tillgång till andra uppgifter än motionärens egen framställning i motionen och således haft att på grund af denna bedöma, hvad motionären åsyftat, har utskottet icke heller kunnat svara på annat än hvad i motionen förekommer.

Jag skall be att närmare få beröra de tre olika delar af motionärens framställning, som vi nyss hörde utläggas och börjar då med hållplatserna. Den ärade motionären har för kammaren redogjort för, hurusom det finnes icke mindre än tre olika slag af hållplatser, nämligen dels sådana, som finnas upptagna i den af Kungl. Maj:t gillade och fastställda planen för järnvägen eller spårvägen ifråga. Vidare sådana, i fråga om hvilka väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i vissa fall har rätt att lämna tillstånd för en tid af högst tre år och slutligen sådana, som järnvägen på eget bevåg öppnar och trafikerar. Om detta sista slag, jag måste erkänna det, har jag icke någon annan kännedom än, att de öppnas utan något slags tillstånd och kanske, såvidt jag förstår, obehörigen. Om dylika hållplatser finnas nämligen inga bestämmelser. Jag kan väl förstå, att en järnväg öppnar hållplatsen för att tillgodose ett tillfälligt behof. En marknad, ett möte eller dylikt kan föranleda, att järnvägsbolaget ute på linjen för en kortare tid öppnar hållplats, där sådan förut icke funnits, men att för regelbunden trafik öppna dylika tror jag icke bör ske utan Kungl. Maj:ts eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsens tillstånd. Skulle denna min uppfattning vara felaktig, får den naturligtvis rättas, men jag har ansett mig böra uttala den. Jag tror emellertid icke att vi behöfva taga hänsyn till denna tredje kategori, ty trafi-

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

kanter, som finna sina intressen vara åsidosatta ifråga om sådana hållplatser, som öppnats utan vederbörligt tillstånd, torde nog komma att vinna rättelse genom att anmäla förhållandet hos vederbörande. Jag skall därför be att få hålla mig till de två andra slagen af hållplatser, nämligen sådana, som finnas upptagna i den en gång fastställda planen och sådana, som öppnats på tillstånd af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det är alldeles riktigt som den ärade motionären framhållit, att hållplatser af dessa båda slag icke kunna öppnas utan tillstånd och således icke heller indragas utan tillstånd. Beträffande sådana hållplatser, som blifvit upplåtna för en tid af högst tre år, synes det emellertid ligga i sakens natur, att om en högsta tid är angifven också en kortare tid kan komma i fråga. Men hvad det egentliga slaget af hållplatser beträffar, är det ådagalagdt, att sådana icke utan Kungl. Maj:ts beprövfvande kunna indragas. Den ärade motionären har emellertid icke inskränkt sig till att i sin motion tala om något särskildt slag af hållplatser utan helt generellt hemställt, att Riksdagen ville skrifva till Kungl. Maj:t och begära, att indragning af hållplatser vid järnvägar och spårvägar icke skall få ske utan att frågan därom underställes Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande, och därpå hafva vi svarat, att så måste ske redan nu och att därför icke någon anledning finnes för Riksdagen att skrifva härom.

Komma vi så till frågan om tågindragningar, synes det mig att det skulle vara rätt vanskligt att bestämma, att alla sådana skola göras till föremål för Kungl. Maj:ts pröfning. Det är ju bekant, att tågantalet ofta nog växlar med årstiderna och på grund af tidt och ofta uppträdande olika förhållanden, och det synes mig vara en synnerligen betänklig sak att begära, att inga dylika ändringar skola få ske utan att man skall besvära Kungl. Maj:t att därom uttala sig. Utskottet har satt sig i förbindelse med civildepartementet och därifrån fått upplysningar, som synas mig klart ådagalägga, att Kungl. Maj:t i fråga om obehörigt indragande af tåg till skada för trafiken redan nu har i sin hand att tillgodose allmänhetens alla berättigade kraf, och det har också i promemorian visats, att så sker. Men påtagligt är, att Kungl. Maj:t icke utan att klagomål framkommit kan ingripa. Förhållandena måste bli uppenbara, innan någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida kan vidtagas. Det tyckes mig, att de personer, hvilkas intressen blifva åsidosatta, borde kraftigt göra detta bekant, och jag är viss om, att, därest någon betydande olägenhet verkligen uppkommit, Kungl. Maj:t icke skall hafva någonting emot att rätta missförhållandena.

Hvad slutligen rabattbiljetterna beträffar, är det nog icke så, som den ärade motionären i sin motion anför, då han säger: »Nu plägar visserligen i koncessionsvillkoren för järnvägar intagas maximitariffer för enkla biljetter», ty såsom bekant innehålla

koncessionsvillkoren inga bestämmelser om biljettpris, utan däri stadgas endast, som i promemorian framhålles, »att afgifterna för transporter å banan skola utgå enligt taxa som Kungl. Maj:t efter pröfning af därtill utaf koncessionshafvaren afgifvet förslag vill i nåder fastställa». Detta är ju på visst sätt ett ganska oväsentligt misstag, men det synes mig likväl ådagalägga, att åtskilligt af hithörande bestämmelser icke varit motionären fullt bekant. Kungl. Maj:t har således i sin hand att bestämma icke blott priset för enkla biljetter utan äfven för rabattbiljetter. Så har hittills icke skett, men detta beror, så vidt jag kan förstå, uteslutande därpå, att frågan om de enkla biljettprisen i vanliga fall varit den väsentliga. Rabattbiljetterna träda emellertid nu å vissa banor mera i förgrunden. Förstadstrafiken är en senare tids företeelse, och möjligen är detta orsaken till, att man icke ännu kommit till insikt om, hvilken lämplig och god utväg man har att tillgodose sina intressen genom att i angelägenheter som röra denna trafik, vända sig direkt till Kungl. Maj:t.

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

Den ärade motionären säger, att redan nu föreligga förhållanden, som borde mana Riksdagen att träda emellan och skrifva till Kungl. Maj:t och begära dess ingripande, men det synes mig som om de personer, hvilkas intressen blifvit åsidosatta vid höjningar i priset å rabattbiljetter, för längesedan bort gå till Kungl. Maj:t, och kanske hade i så fall vid detta laget rättelse redan skett, om en sådan efter undersökning visat sig behöfva vidtagas. Ett sådant tillvägagående synes mig vara mera rationellt än att besvära Riksdagen med begäran om en skrifvelse med utsigt att få vänta en längre tid, innan man får ett tillfredsställande svar. Utskottet förmenar således, att de utvägar, som för närvarande stå allmänheten öppna att göra sina önskningar hörda och få sina intressen tillgodosedda, äro af den art, att, därest man verkligen använder dem, intet enda af de verkliga missförhållanden den ärade motionären berört, bör komma att stå kvar. Enligt utskottets förmenande borde dessa utvägar först anlitas, innan man vänder sig till Riksdagen med begäran om en skrifvelse, som, bland annat, skulle komma att innehålla något, hvarpå Kungl. Maj:t med rätta kunde svara: för den saken är ju redan sörjdt. Jag tänker därvid särskildt på den generella form, som motionären gifvit sin anhållan i fråga om indragning af hållplatser.

På grund af hvad jag nu anfört, och då de utvägar, som stå till buds, såvidt jag förstår, icke blifvit begagnade, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar. Det är ju förut anfördt både af motionären och den siste ärade talaren, och jag instämmer lifligt däri, att behofvet af väl ordnad förstadstrafik framträder allt mer och mer. Och det är väl gärna icke någon, som skulle tänka på att sätta sig emot det. Jag

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

tror det skulle vara mycket fördelaktigt, om kammaren välvilligt nog icke betraktade denna fråga såsom en speciell stockholmsfråga, ty den berör och kommer också att beröra andra platser, eftersom de tillväxa, och det blir förstäder omkring dem. Det är ju en sak, som hör framtiden till, att folk skall flytta ut till förstäderna, och att folk skall spridas omkring och icke koncentreras i städerna med deras dyra tomt- och bostadsförhållanden. Om den frågan gjort sig mer trängande för Stockholm är det, för att staden är större, och eftersom de andra städerna växa till, blir behofvet äfven där mera kännbart; och det blir än mer för framtiden en fråga af stor betydelse att få ordentligt och utförligt klarlagdt, hur den trafiken skall ordnas och skötas, för att den skall kunna tillfredsställa detta stigande trafikantintresse, på så sätt att dettas tillgodoseende icke kommer att hänga i luften i form af allenast klaganderätt från trafikanters sida mot enskilda järnvägsbolags åtgärder. Men, kan man säga, är det då icke tillfyllest och klart utfördt i koncessionerna, att så skall ske, och att Kungl. Maj:t skall ha slutligt afgörande i fråga om tågtider och biljettpriser, hållplatser etc.? Ja, bevars, men om något mankemang skulle inträffa i anledning af trafikbestämmelserna och tågtiderna, och trafikanterna icke äro tillfredsställda med det? Då har man hänvisat till en promemoria från civildepartementet, där det säges, att trafikanterna ha klaganderätt; men om dessa skola kunna nöja sig med att i kommande tider ha allenast klaganderätt att tillgå, då dessa missförhållanden ha inträffat, så blir det ju ett ofantligt osäkerhetstillstånd för dem. I längden kommer det att mer befordra dessa förstäders trafik och utflyttningen till dem, om dessa omständigheter bli klargjorda, så att icke enskilda järnvägsbolag i *något* afseende skola kunna vidtaga någon åtgärd, utan att högsta myndigheten i landet, Kungl. Maj:t, godkänt densamma. Man har nu visserligen en stor allmän gränslinje uppdragen, där det är bestämdt angående vissa saker, men det finns mellanliggande fall, som icke anses vara af stor betydelse, men för dessa förstäders trafikanter dock hafva ofantlig stor vikt med hänsyn till deras intresse af, hur trafiken skötes och biljettpriserna ställas.

Det har anförts som skäl mot vår reservation och motionärens mening här, att så länge icke rabattbiljetterna — jag tar dem först, ty de äro de förnämsta i vår reservation — öfverskrida de i taxorna fastställda prisen, ha trafikanterna icke orsak att klaga och öfver de ordinarie prisen kan icke bolaget gå. Men förstadstrafiken grundar sig icke på de ordinarie biljettprisen, utan hvad man drar ut folk till förstäderna med, och hvad man lockar folk med, det är de billiga rabattbiljettpriserna, och jag skall be att få exemplifiera denna sak med ett närliggande fall, som berör Stockholm och naturligen ligger nära till hands. Vi ha ett stort arbetaresamhälle, Sundbyberg, som sträcker sig hela

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

trakten ut till Spånga, och trafiken skötes af Stockholm—Västerås Bergslagens järnvägar. Där satte till en början järnvägsbolaget ner rabattbiljettprisen, när samhället icke var så värst stort. Så uppstod bostadsnöd i Stockkolm, och folk kraflade och sökte med armar och ben att skaffa lån och satte sig i omständigheter därför. Det var mest små löntagare och arbetare i stor mängd, som icke fingo rum i staden och därför gåfvo sig ut till förstäderna, och det kalkylerades, att så och så mycket skulle biljettpriserna kosta, så och så mycket skulle amorteras, och så och så myckat skulle räntorna gå till, och man trodde, att man skulle komma något så när på grön kvist. Så går tiden, befolkningen på platsen växer — och så höjas taxorna, när befolkningen på dessa platser är dubbelt så stor, upp med 40 à 50 procent. Ut till Riddersvik, där det kostat 66 kronor 30 öre, höjdes biljettprisen till 96 kronor per år, och till Spånga, där det förut kostade 42 kronor 90 öre, höjdes priserna till 72 kronor. Till Sundbyberg, som är den lifligast trafikerade platsen, höjdes priserna från 39 kronor till 60 kronor. Räknar man så tillsammans rabattbiljettprisen för dessa familjeförsörjare, som måste arbeta i staden, och öfriga familjemedlemmar, som måste trafikera banan, blir det en så väsentlig ökning i budgeten, att det icke bär sig längre, och familjen kommer icke i någon bättre ställning, tvärtom sämre. Frågan om ett eget hem, som är nutidens lösen att afvända en del missförhållanden med, har absolut kullslagits, och nu måste man söka realisera sina kåkar, ty det bär sig icke med afseende å ekonomien.

Det är nu på så sätt, att dessa stora förstäders befolkning och existens äro till stor del ställda under järnvägsbolagens afgörande. När man nu säger, att trafikanterna ha rätt att klaga, och gå till Kungl. Maj:t och påpeka missförhållandena, så blir det att vända saken upp och ner. Då blir pro primo rätten gifven på förhand till dem, som äga kommunikationsmedlen, att handtera befolkningen som de vilja och pro secundo får befolkningen, om den känt sig alltför förorättad, klaga; men vi ha sagt i vår reservation, att för Kungl. Maj:t den omständigheten då måste ligga nära, att det är gifvet en grundtaxa för de vanliga biljettpriserna; och naturligtvis skola respektive järnvägsbolag icke uraktlåta att hänvisa till densamma och säga: vi öfverskrida icke den ursprungliga taxan, och hvarför klaga herrarna då? Den egentliga taxan är dock icke normerande och utslagsgifvande för förstadstrafiken, utan det har visat sig, att ur den ursprungliga taxan har vuxit upp ett fullständigt nytt biljettprissystem, ett rabattsystem, som förstadstrafiken grundar sig på, och hvad är då naturligare, än att man ställer rabattpriserna på samma plan som biljettpriserna förut, innan förstadstrafiken kommit till stånd, och tager hänsyn till hvad som numera är normerande för trafiken. Det blir ett fullständigt nytt för-

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

hållande, som är af den natur, att det fordras lika stort ingripande som det förut varit fråga om beträffande de egentliga taxorna. Ja, det är det, som jag ber kammaren taga hänsyn till, att där ett nytt sakförhållande kommer till, skall man icke ställa det så, att det blir allenast ett hänvisande till klaganderätten, utan Kungl. Maj:t skall ha samma ingripande härvidlag som beträffande förutvarande förhållanden. Det är sålunda en felaktig utgångspunkt, som utskottet har, och den håller icke streck.

Det har också framförts en annan synpunkt, som säger, att man har ett annat medel att bota dessa missförhållanden med, nämligen konkurrensen. Ja visst, men är det verkligen meningen att det skall bli konkurrens mellan linjer, som skola bära upp trafiken mellan orter, som icke äro så utvecklade, då det ju icke rör sig om så ofantligt stora samhällen med stort invånareantal? Jag vet, att det sägs, att man har ett medel att reglera dessa förhållanden i konkurrensen, men icke bör man utgå ifrån att lägga ner pengar i sådana nya bolag, utan det är väl då bättre att reglera förhållandena beträffande de linjer, som finnas förut. Jag visste på förhand, att en sådan hänvisning kanske skulle komma att göras, och därför har jag redan nu i förväg velat bemöta den. Det viktigaste härvidlag är ett normerande af dessa rabattpriser, men det kan icke nekas, att nära nog lika viktigt är, att det icke vid sidan härom skall ske någon liten förändring, som man kan tycka formellt icke betyder något, med afseende på hållplatser och tågtider. Det är förändringar, som för ett stort antal trafikanter betyda mycket.

En synpunkt, som jag velat framhålla, och som icke kommit i betraktande, är den, att allt eftersom samhällena dra folk till sig och utvecklas, taga de upp lån. Jag vet i förevarande fall exempel på en kommun, som är uppe i en skuldsumma af 4 à 500,000 kronor för kommunala ändamål och man räknar då med, vid dessa låns upptagande, att samhället kommer att bära sig och utveckla sig självt. Så komma nu trafikförhållanden emellan af den art, jag ofvan antydt, som göra att folk icke kunna stanna kvar. Det blir då de kvarvarande, det blir de, som icke kunna få sälja sina hus, därför att man finner det oekonomiskt att bo där, som drabbas af denna skuldsumma, som kommunen har ådragit sig.

Det är ofantligt många synpunkter, som sammanhänga med denna fråga. Förut äro anförda de rent sociala behofven och nödvändigheten af att folk flyttar ut ur städerna med deras osunda förhållanden. Och om man nu vidtager åtgärder för att det på förhand skall bli klart och tydligt för den utflyttande befolkningen, under hvilka förhållanden den kommer att lefva i förstäderna, så att den icke må bli beroende af oförutsedda extra ordinära omständigheter, då anser jag icke att man kan

säga, att detta är att i onödan gå in till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, en utredning, som ytterst skulle resultera i att dessa saker bli klart och tydligt angifna. Jag vill nämna i förbigående, att de pris, som äro fastställda, äro 18 procent högre än de, som äro gällande vid statens järnvägar, och då kanske äfven den synpunkten kan läggas på undersökningen, huruvida det varit nödvändigt att höja biljettprisen så mycket som skett. Men allt detta, som afser att reglera förhållandena, hörandet af befolkningen på platserna genom myndigheternas försorg, framförandet af trafikanternas intressen och synpunkter — allt detta blir undanskjutet och kvar står endast det minimala, som utskottet hänvisar till, nämligen klaganderätten — för dem, som förstå att använda densamma, medan de öfriga få stå sitt kast.

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

Det är en mager hänvisning, när det gäller dessa folkgrupper, hvilken vi reservanter icke kunnat stannat vid, utan vi ha velat taga steget fullt ut och skrifva till Kungl. Maj:t i denna fråga, på det Kungl. Maj:t må kunna inverka reglerande på den sig utvecklande förstadstrafiken, till förhindrande af att bolagen skola kunna vidtaga sina åtgärder många gånger fullständigt stick i stäf mot trafikanternas intressen. På dessa grunder ber jag att få yrka bifall till det yrkande, som är framställdt i reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Branting*, *Wallis*, *Wavrinsky*, *Tengdahl*, *Lindqvist*, *Blomberg*, *Åberg*, *Persson* i Stockholm, *Rissén* och *Wallin*.

Herr Crafoord: Herr talman! Herr ordföranden i tredje tillfälliga utskottet gaf en kraftig hänvisning angående hur denna fråga borde behandlas, och hur den icke borde behandlas, men jag kan icke underlåta, eftersom jag är reservant, att fästa uppmärksamheten vid att jag för min del liksom den andre reservanten anser, att utskottet nog låtit bestämma sitt utlåtande hufvudsakligen af den promemoria, som erhållits från civildepartementet. Denna anser jag emellertid, att utskottet icke läst rätt, utan håller jag före, att de synpunkter, som den föregående talaren utvecklade, äro fullkomligt riktiga, och instämmer jag till alla delar i hans åsikter i det fallet. Som bevis på hur lättvindigt promemorian har behandlat frågan, vill jag hänvisa till exempelvis förhållandena vid Munkedals järnväg, som visa, hvart det nuvarande systemet kan leda. Jag känner till densamma, därför att jag just bor i trakten. För järnvägen begärdes koncession, för att Munkedals pappersbruk skulle komma till hamn med sina varor. Man erhöll koncession och järnvägen blef byggd. I koncessionen stod, att järnvägen var skyldig att föra passagerare. Någon passageraretrafik af någon omfattning har emellertid icke funnits, frånsedt bolagets egen personal och arbetare. Det uppstod en liten trafikförbindelse mellan

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

Munkedals bruk och Lysekils ångbåtsbolag, men det var en dålig ångbåt, som hade svårt att hålla tiderna. Detta gjorde, att disponenten för Munkedal icke kom öfverens med båtbolaget. Och då man icke förtjänade något på passageraretrafiken, brydde man sig icke om att fylla koncessionsvillkoren i denna del.

Detta kan ju tjäna såsom ett belysande exempel på tillämpningen af de nuvarande bestämmelserna. För att emellertid icke utdraga diskussionen längre och då jag anser, att talaren på stockholmsbänken fullständigt utredt frågan, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag har redan förut för kammaren tillkännagifvit, att utskottet icke skulle haft någonting emot att hjälpa motionären fram till det mål han i motionen uppställt, men vi ha icke varit ense med honom i fråga om de bästa medlen, och jag håller verkligen före, att det vore synnerligen olämpligt, om kammaren nu afläte en skrifvelse angående exempelvis dessa hållplatser, beträffande hvilka redan gällande bestämmelser, såvidt jag förstår, ordnat förhållandena på ett fullständigt tillfredsställande sätt. Vi böra veta hvad vi skrifva om och begära blott hvad som erfordras. I fråga om tågindragningarne har ej heller något behof af Riksdagens ingripande påvisats.

Hvad beträffar den tredje delen i motionärens framställning — hvilken rör rabattprisen — ha vi ju kommit öfverens om att denna är den viktigaste. Nu har jag den uppfattningen i motsats till en föregående talare, som påstått, att utskottet ställt förhållandena upp och ned, att det icke är så alldeles säkert, att motionären och öfriga för frågan intresserade bäst skulle vinna hvad de önska genom att anmoda Kungl. Maj:t att bestämma prisen på alla slag af rabattbiljetter, som här kunna komma i fråga. Man kan starkt ifrågasätta, huruvida icke ett sådant tillvägagångssätt i många fall skulle medföra, att prisen blefve satta till afsevärdt högre belopp än hvad järnvägbolagen själfva bestämt dem till. Måhända i enstaka fall ett motsatt förhållande skulle inträda, men då Kungl. Maj:t måste tillåta järnvägsbolagen att draga skälig vinst af sin rörelse, måste minimiprisen bestämmas med en viss försiktighet, och ur denna synpunkt är det påtagligt, att man bör betänka sig, innan man begär ett så genomgående ingripande från Kungl. Maj:t i detta afseende. Däremot synes mig den af utskottet föreslagna åtgärden verkligen föra till målet och vara ägnad att afhjälpa rådande missförhållanden, redan innan en skrifvelse sådan som denna når adressaten. Vi böra icke skrifva om det, som redan är ordnadt, och äfven om man vill inskränka sig till frågan om rabattprisen, så måste man noga öfverväga konsekvenserna. Jag vidhåller tills vidare, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m. (Forts.)

Herr Beckman: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har sagt, att man bör veta, hvad man skrifver om, innan man aflåter en skrifvelse. Detta är riktigt. Men jag kan icke finna annat än att de uppgifter, som äro anförda i motionen, äro korrekta, med undantag af ett enda oriktigt uttryck. Där erkänner jag, att jag i stället skulle hänvisat till de tariffbestämmelser, som *skola* fastställas. Men denna fråga är, såsom nyss af herr ordföranden själf yttrades, af ringa betydelse.

På grund af hvad som under diskussionen anförts, men alldeles icke därför att jag begått något misstag i den saken, skall jag emellertid frångå mitt yrkande beträffande hållplatserna. Det finnes visserligen hållplatser, som kunna indragas utan Kungl. Maj:ts medgifvande. Men det är undantagsfall och frågan är af jämförelsevis ringa betydelse. Och då det synes mig, som om förslagets framgång lättare skulle vinnas därigenom, att man borttager uttalandet om hållplatserna, anhåller jag att ur klämmen må utgå det, som handlar om »indragning af hållplatser» vid dylika järn- och spårvägar.

Hvad för öfrigt beträffar den fråga, hvarom här egentligen tvistas, så anser jag för min del, att man icke skall vänta, tills missförhållandena inträdt och sedan genom klagomål öfver svårigheterna söka vinna rättelse. Det är bättre att förekomma att dylika stridigheter uppstå.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion med uteslutande af de nyss citerade orden.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Den fara, som det enligt utskottets ordförande skulle ligga däri, att man lade afgörandet i Kungl. Maj:ts hand, nämligen att man riskerade att få för höga rabattbiljettpris, synes mig oändligt minimal. Jag kan icke finna, att man därigenom skulle få dyrare rabattbiljetter än om respektive järnvägsbolag bestämde prisen. Om bolagen genom sina kalkyler finna, att de måste höja sina taxor, skicka de förslag härom till Kungl. Maj:t, som då gör sig underrättad om grunderna till förslaget, för att höjningen skall komma till stånd. Och nog skall Kungl. Maj:t vid afgörandet af dessa saker taga hänsyn till att företaget blir rentabelt, det är jag öfvertygad om. Men jag förutsätter såsom självklart, att Kungl. Maj:t har en opartisk syn på tingen och att, på samma gång en skälig vinst blir bolagen beskärd, också nödig hänsyn tages till att trafikanternas intressen bli vederbörligen tillgodosedda. Bli dessa synpunkter förenade, tror jag, att vi med fullt förtroende för Kungl. Maj:t kunna ha förhoppning om att det slutliga resultatet blir det, att prisen äro tillämpbara för både trafikanter och bolagen. När den ärade motionären yrkat, att den passus, som handlar om hållplatserna och som han anser vara af ringa betydelse, måtte utgå, och då jag själf anser den

Angående rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m.
(Forts.)

frågan vara af sekundär betydelse, skall jag icke vidhålla mitt yrkande i denna del, utan ber jag att få ansluta mig till det af herr Beckman senast framställda yrkandet.

Herr Berglund: Herr talman! Då jag förstår, att kammaren vid denna sena timme tycker, att de korta talen äro de bästa, skall jag rätta mig därefter. Jag vill blott säga, att jag ställer mig tveksam, huruvida det kan vara lämpligt att aflåta en skrifvelse i frågan, ty såsom redan anmärkts äger Kungl. Maj:t rätt att ingripa i förevarande fall, och jag undrar, hur det skulle ställa sig, om rabattprisen bestämdes redan vid koncessionens beviljande. Det kunde hända, att därigenom bolagen betingade sig mycket högre pris än nu. Då jag sålunda icke är säker på, att det är förenligt med trafikanternas intresse, att man aflåter den föreslagna skrifvelsen, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den i ämnet väckta motionen och 3:o) bifall till samma motion med den af motionären under öfverläggningen gjorda ändring; och fann herr talmannen det under 1:o) upptagna yrkandet vara med öfvervägande ja godkändt. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits det under 3:o) omförmälda yrkandet nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen med den af motionären under öfverläggningen gjorda ändring.

Omröstningen utföll med 114 ja mot 73 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Härefter föredrogos hvart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 10, i anledning af väckta motioner om införande af öppen omröstning i Riksdagens kamrar; samt

statsutskottets utlåtanden:

n:o 156, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skyddande af naturminnesmärken å kronans mark samt afsättande af vissa nationalparker; och

n:o 157, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för jordägare att inlösa till statsverket indragna hospitalsräntor m. m.

Hvad i nämnda utlåtanden hemställts bifölls af kammaren.

§ 13.

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m.

Vidare förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 158, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m.

I öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts uti propositionen n:o 201 framlagda förslag hemställde utskottet, att Riksdagen måtte medgifva,

att ett område af omkring 16,5 hektar af det till Skånska husarregementet upplåtna nya öfningsfältet finge till den del, som enligt en blifvande stadsplan komme att utgöra byggnadstomter, försäljas för kronans räkning i den ordning, Kungl. Maj:t bestämde;

att de delar af området, som erfordrades till gator, finge kostnadsfritt och med full äganderätt upplåtas till Hälsingborgs stad;

att af den inflytande köpeskillingen för tomterna finge bestridas kostnaderna för nämnda gators fullständiga ordnande, däri inbegripet deras förseende med vatten- och afloppsledningar m. m.;

att af den återstående köpeskillingen högst 112,500 kronor finge användas till inköp af ett till Väla gård hörande skogsskifte om c:a 37,5 hektar i areal;

att hvad som därutöfver genom tomtförsäljningen inflöte finge tillgodoföras landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål; samt

att Kungl. Maj:t finge af tillgängliga medel förskjuta erforderligt belopp för bestridande af kostnaderna för nämnda inköp äfvensom hvad som erfordrades för utförande af berörda gatureglerings arbeten, att ersättas af de genom tomtförsäljningen inflytande medel.

Häremot hade herr *Christiernson* reserverat sig.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

Herr Christiernson som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har inom statsutskottet låtit anteckna mig såsom reservant uti denna fråga och ber därför att nu här i kammaren få yttra några ord med anledning af förevarande kungl. proposition. Jag vill då först fästa mig vid den ekonomiska sidan af saken.

Af hvad som anföres å sid. 4 i det nu föreliggande utskottsbetänkandet skulle det ju kunna tyckas, som om det vore en för kronan synnerligen fördelaktig affär, som det här är fråga om. Kronan skulle genom denna affär förvärfva sig ett skogsområde å ungefär 75 tunnland och därjämte ha en kontant behållning af 117,000 kronor. Om man vidare från utgiftssumman drager de 20,000 kronor, som blifva inbesparade genom herr statsrådets och chefen för landtförsvarsdepartementet åtgärd att undantaga ett visst område, som eljest skulle ha ingått uti öfningsfältet, blir den kontanta behållningen 137,000 kronor. I vanliga fall är det ju så, att det kostar penningar för kronan att skaffa öfningsfält, men här skulle det ju, som sagdt, bli en fin affär för kronan, som för ovanlighetens skull komme att förtjäna pengar på militären.

Såsom hälsingborgare borde jag naturligtvis icke ha någonting att invända mot ett dylikt förslag, men jag får dock säga, att denna affär kunde ha skötts ännu bättre, om man velat kalkylera på samma sätt som i den kungl. propositionen. För cirka ett år tillbaka gjordes en hemställan till Hälsingborgs stad, huruvida staden icke ville vara med om att då göra en dylik affär, men då gällde det ett område af 72 tunnland, tror jag, alltså mer än dubbla det område, som det nu är fråga om att försälja. Om man till grund lägger den behållning, som beräknats i det nu föreliggande förslaget, skulle behållningen i nyssnämnda fall ha uppgått till dubbla det beloppet, d. v. s. till 2×249,600 eller 499,200. Den egendom, hvartill skogsskiftet, som här skulle inköpas, hör, har en areal af 520 tunnland och är värderad till 800 kronor pr tunnland — Hälsingborgs drätselkammare, som är väl förfaren, när det gäller tomthandel, har för den egendomen velat bjuda just 800 kronor pr tunnland — och det gör 416,000 kronor för hela området. Om kronan alltså, i stället för att sälja 16,5 hektar, äfven nu velat sälja de 36 hektar, Hälsingborgs stad fått anbud på, hade därför influtit minst 499,200 kronor, och kronan skulle då ha kommit i ett lyckligare läge, än hvad fallet är enligt det nu föreliggande förslaget. Om man nämligen från den kontanta behållning, som då skulle ha förefunnits, eller 499,200 kronor, drager den beräknade köpeskillingen för hela Väla egendom, uppgående till 416,000 kronor, återstår en behållning af 83,200 kronor. Denna kontanta behållning plus en ökning af kronans område där nere å ej mindre 454 tunnland hade herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet kunnat tillförsäkra kronan genom att för Riksdagen framlägga ett sådant

förslag som det nyssnämnda för Hälsingborgs stadsfullmäktige framlagda förslaget till öfverenskommelse. När en sådan utsökt möjlighet förefanns, finner jag det märkvärdigt, att icke så att säga grundstommen i detta förslag framlades för Riksdagen, ty det hade sett mycket bättre ut än det nu föreliggande förslaget och hufvudsaken i detta förslag är att det »ser bra ut». Jag vill för min del dock säga, att äfven om man räknar med denna mindre förtjänst eller vinst för kronan, som här skulle uppstå enligt förslaget, eller 75 tunnland och en kontant behållning å 137,000 kronor, äro dessa beräkningar — jag vill icke påstå, att de fullständigt sväfva i det blå — dock sådana, att om någon enskild skulle göra den här affären, finge han nog gå till fattighuset, såvida han ej hade några andra tillgångar än de ifrågavarande — men något sådant behöfver man ju icke riskera, att Kungl. Maj:t och kronan skall göra.

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område inrid Hälsingborg m. m. (Forts.)

Det område, som här är ifrågasatt att försälja för anskaffande af medel till inköp af ny mark, söker man värdera till emellan 2 och 4 kronor per kvadratmeter, och det meddelas, att man beträffande en del af området i fråga fått ett köpeanbud å 5 kronor per kvadratmeter. Det är emellertid icke mer än några veckor sedan Hälsingborgs stadsfullmäktige afslogo ett anbud om inköp af ett område å omkring 11 tunnland, hvilket varit mycket fördelaktigt för staden att äga och som har ett läge, som kan sägas vara fullt jämförligt med läget af det område, som här är ifrågasatt att försäljas, och detta anbud till staden gick icke högre än till 88 öre per kvadratmeter, medan man här räknar med ett pris af 2 till 4 kronor per kvadratmeter.

Jag vill äfven nämna, att den stadens jord, som ligger väster om det område, som här är ifrågasatt att försäljas, icke är, trots att det har ett mycket fördelaktigare läge än nämnda område, värderadt till mer än 1 krona pr kvadratmeter, och därtill kommer, att kronan öfver hufvud taget aldrig kan tänka på att få dessa sina tomter försålda, förrän staden sålt sina.

Det finnes i handlingarne om denna sak en värdering af stadsingeniören i Hälsingborg, verkställd i slutet af förra året, hvari han värderar denna mark, som här är ifrågasatt att försäljas, till 12,000 kronor per hektar, fastän, när han senare styckat upp detta, han har kommit till ett värde af 2—4 kronor per kvadratmeter. Jag vill säga med den erfarenheten jag har om Hälsingborg, att det dröjer mycket länge, innan kronan kan försälja detta område efter ett pris af 2—4 kronor pr kvadratmeter.

Nu svarar man, att här föreligger dock ett anbud från två byggmästare, som ha förbundit sig att köpa icke mindre än 9,000 kvadratmeter och det vilja de betala med 5 kronor per kvadratmeter. Det blir alltså 45,000 kronor. Men förklaringsgrunden härtill är, att denna del, på hvilken här ingifvits köpeanbud, har ett synnerligen fördelaktigt läge nära intill den nya kasernen,

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

och jag tror icke, att jag misstager mig, om jag säger, att dessa två byggmästare ha spekulerat på att bygga officersbostäder. Men det är betecknande för ställningen, att de icke skola betala dessa tomter förrän 1911, och man kan ju bara af detta förstå, att tomterna icke äro så begärliga, annat än för ett sådant speciellt ändamål. När därför föredragande statsrådet säger, att »denna försäljning, d. v. s. af de 16½ hektaren, dock ej torde lämpligen böra bedrifvas så skyndsamt, att därigenom inflytande medel kunna användas till inköp af omförmälda skogsskifte», så får jag säga, att nog drar det mer än ett år, kanske mer än ett tiotal år, innan man fått medel till inköp af detta skogsskifte, om man skulle vänta på pengarna, till dess att de influtit genom försäljning af här ifrågavarande, område. Jag vill därför säga, att ur den synpunkten, att kronan skulle göra en god äffär, kan jag icke alls tillstyrka köpet.

Men saken har äfven en annan sida, som jag här skall be att få framhålla. Nu säges det af regementschefen, att skjutbanan är förlagd på ett sådant sätt, att den tar bort mer än halfva exercisfältet och att man saknar skog till öfningar. Det är alldeles riktigt, men det har icke i Hälsingborgstrakten inträffat någon naturrevolution, som gjort, att dessa missförhållanden uppstått efter år 1903. När 1903 års aftal träffades mellan Hälsingborgs stad och kronan, var belåtenheten å ömse sidor mycket stor. Hälsingborgs stadsfullmäktige — valda genom en hundragradig skala, som gjort, att, jag vill icke säga att allt sundt förnuft, men småfolket var utestängdt från församlingen — ansågo, att det var en god sak: man fick behålla de tio skvadronerna jämte all den förströelse och granlåt, som följer med militären, och man fick en del byggnader förutom kasernerna, och det var nog för staden ganska fördelaktigt att få dessa förutom det gamla exercisfältet och skjutfältet. Och kronan blef ju å sin sida i det lyckliga läget att få ett, som alla myndigheter då sade, utmärkt öfningsfält. Jag har sammanfattat alla de superlativer, som sades då om öfningsfältet: det var *godt, rymligt, utmärkt.* Och om skjutbanan sades det, att den var *lämplig* och *fullt ändamålsenlig* och till slut, att det var så utmärkt och bra att få denna utmärkta öfningsplats och plats för en fullt lämplig skjutbana för *hela* regementet. Detta var 1903 — hela 6 år sedan — och det har suttit många krigsministrar vid konungens rådsbord sedan dess, men detta är ju en sak, som jag för min del icke vill göra den nuvarande chefen för landtförsvarsdepartementet ansvarig för. Men denna sak visar, att man icke kan och icke bör lita på de underordnade militära myndigheterna ett enda dugg, ty de tala — naturligtvis icke osanning — men deras uppgifter äro sådana, att man med det, som de sagt det ena året, kan slå ihjäl hvad de sagt det andra. Här t. ex. var det år 1903 arméförvaltningens fortifikationsdepartement, chefen för fortifikationen, inspektören

för kavalleriet, dåvarande och förutvarande chefen för infanteriskjutskolan och den vid fortifikationsdepartementets militärbyrå såsom biträde i fråga om skjutbanor anställde tjänstemannen, som förklarade, att öfningsfältet var godt och skjutbanan utmärkt. Och den dåvarande chefen för landtförsvarsdepartementet framhöll: »Från ekonomisk synpunkt är således stadens anbud för kronan synnerligen fördelaktigt» samt fortsätter vidare »men ännu mer behjärtansvärdt synes mig anbudet vara från militärisk synpunkt, då därigenom möjliggöres icke allenast att hela regementet kan på ett ställe förläggas och därtill erhålles ett nytt och tidsenligt kasernetablissement, utan äfven att i stället för det nuvarande exercisfältet, hvilket äfven för 5 skvadroners öfningar är för litet och olämpligt, och skjutbanan, som till följd af uppkomna byggnader i dess omedelbara närhet och den stora trafiken i Öresund är alldeles oanvändbar, såväl ett utmärkt exercisfält som en fullt ändamålsenlig skjutbana för hela regementet kunna erhållas.»

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

Det sade alltså alla de myndigheter, som man kunnat vända sig till — att det var fullt tillräckligt, utmärkt och stort och präktigt för 10 skadroner. Hvad har inträffat sedan dess? Jo, regementet har *minskats* till 5 skvadroner. I Hälsingborg skall numera icke ligga mer än hälften af den styrka, som det gällde 1903. Och då — sedan regementet har minskats från 10 till 5 skvadroner — *då* kommer man och säger, att det öfningsfält, som här är fråga om, och staden har lämnat till kronan, är alldeles olämpligt; det räcker icke; man kan icke bedrifva öfningarna så, som de borde bedrifvas. Jag vill säga, att, om man jämför uttalandena från 1903 med dessa senare, man kan säga, att det är rena osanningar, som man kom med det sistnämnda året. Det skulle i så fall varit bevisadt, att de personer, som gjort dessa uttalanden 1903, icke begrepo sig på saken eller afsiktligt talat mot bättre vetande. Om verkligen öfningsfältet är för litet, kunde man visserligen framkomma med sitt yrkande, men att så försöka att svänga sig från hvad man förut sagt, som man här gjort, då man tyckes alldeles hafva glömt hvad som sagts 1903, det kan icke få gå oanmärkt förbi. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement säger, att förklaringen till att öfningsfältet redan nu befunnits otillfredsställande är, att man icke har kunnat affordra Helsingborgs stad mera, än hvad som skett — det är det mesta. Och därmed har man velat säga, att det var icke tillräckligt hvad man fick af Hälsingborgs stad. Jag ber dock att få påpeka, att det hade naturligtvis för Hälsingborgs stad varit mycket fördelaktigare, om staden, i stället för att behöfva öfverlämna t. ex. den västra delen af öfningsfältet, som nu ifrågasatts till försäljning och värderats från 2 ända upp till 5 kronor kvadratmetern, hade fått lämna den jord, som ligger öster ut och värderats till 800 à 1,000 kronor per tunnland. För Hälsing-

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

borgs stad hade en sådan anordning naturligtvis varit billigare. Och då man därför säger, att man affordrat staden det mesta, så beror det nog på försök att komma från saken så lindrigt som möjligt. Sanningen är att år 1903 lämnade staden Hälsingborg precis så stort område, som de militära myndigheterna hade begärt och ansett erforderligt för att tio skvadroner skulle kunna få ett fullt lämpligt öfnings- och skjutfält.

Jag tycker, att förfaringssättet i ett ärende som detta, som visar en så dålig utredning och ett så nära nog ansvarslöst sätt att handskas med sanningen, bör på ett eller annat sätt exemplariskt bestraffas. För att icke alltför mycket upptaga kammarens tid, så tillåter jag mig därför att kort och godt yrka afslag å Kungl. Maj:ts framställning. När en gång regementets öfningsfält fullt blifvit taget i bruk, när det en gång är färdigt och när man, efter att hafva försökt att begagna sig utaf det befintliga området, till slut har insett, att det icke går, *då* kan man möjligtvis komma in till Riksdagen och be att få inköpa ett större område. Men intill dess detta skett, anser jag, att det icke föreligger några som helst skäl att bifalla framställningen i fråga, hvilket endast skulle vara ett premierande af en del myndigheters vårdslösa sätt att handskas med utredningar och försumma sina ämbetsplikter.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Malm: Herr talman, mina herrar: Ja, det var en mycket sträng kritik öfver de militära myndigheternas tillvägagående, som herr Christiernson gjorde. Det kan ju icke heller nekas, att det icke varit fullt planmässighet hela vägen igenom. Jag anser emellertid icke lämpligt att ingå i någon slags granskning af det föregående, utan vill hålla mig till saken, sådan den föreligger efter den senaste öfverenskommelsen med Hälsingborgs stad, d. v. s. efter den 30 september 1903, då det nuvarande öfningsfältet afträddes till staten.

Det fält, som uppläts då med full äganderätt, utgjorde sammanlagdt 174 hektar, vill jag minnas. Hvilka de synpunkter vore, som då gjorde sig gällande vid bedömandet af öfningsfältets tillräcklighet, hafva vi ju i korthet hört framhållas här. Jag fäster emellertid uppmärksamheten vid, att af arméförvaltningens fortifikationsdepartement framhållits, att man då fick begränsa sina fordringar så mycket som möjligt. Man kan ju säga, att, i viss mån kanske, man hade rätt i sitt påstående att öfningsfältet skulle vara tillräckligt. Det är nämligen att märka, att man har nödgats lägga ofantligt mycket större vikt vid skjututbildningen för kavalleriet efter den tiden. År 1906 utkom ett förslag till skjutinstruktion, som anbefallde, att skjutöfningarna vid nämnda vapen skulle erhålla mycket större omfattning än förr. Följden häraf blef att man nödgats för utbildningens skull

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

i mycket större utsträckning än förut använda den skjutbana, som man 1903 hade tänkt sig skulle begagnas jämförelsevis kort tid, endast då och då. Den del af öfningsfältet — och den var ej ringa — som skulle upptagas af skjutbanan med dess farliga område kunde icke användas för exercis, under det att skjutningar pågingo. Jag för min del tror, att denna omständighet i väsentlig mån har bidragit till, att man nu måste anse det utrymme, som man har önskat och ansett behöfligt för regementet, berättigadt.

Det kvarstår också en annan fordran på öfningsområdet, nämligen tillgång på skog. Nu kan man ju säga, att detta 1903 förbisågs. Man har emellertid allt mer och mer slagit in på vägen att fordra, att äfven kavalleriet skall kunna röra sig i betäckt terräng, för att vara fullt tillfredsställande i alla afseenden. Det ligger ju således vikt uppå, att det skogsområde, som Kungl. Maj:t nu har ansett vara behöfligt, verkligen kommer i statens ägo.

Beträffande köpet — som herr Christiernson omnämnde — i fjol, så har åtminstone icke till Kungl. Maj:t gjorts någon framställning om den saken, åtminstone icke sedan jag blef statsråd. Har någon framställning gjorts från Hälsingborgs sida, måtte den hafva blifvit gjord till arméförvaltningen och förmodligen hafva strandat på något sätt. Jag har emellertid icke reda på någon dylik framställning.

Hvad vidare angår köpets innebörd, så är ju värdering gjord af stadsingenjören i Hälsingborg, och man får väl hålla sig till hvad han i det stycket har uttalat.

I fråga om tidpunkten för försäljningen af den del utaf öfningsfältet, som skulle kunna afstås, kan jag naturligtvis icke säga, när den kan inträffa. Jag har dock icke alls anledning att säga annat, än att herr Christiernson i det fallet kan hafva rätt. Men, som sagdt, hvad Kungl. Maj:t måste hålla sig till, är den värdering, som är gjord, och de uppgifter, som äro lämnade.

Rörande uppskofvet med inköpet af öfningsfältet anser jag för min del, att det skulle vara beklagligt, ifall icke Kungl. Maj:ts proposition nu skulle bifallas, för det första därför att det just beträffande skjututbildningen är nödvändigt — om icke nödvändigt, så åtminstone i hög grad önskligt — att regementet snarast får en skjutbana vid sin förläggningsort. För det andra kvarstår anbudet å Väla skog icke längre än till den 1 juli detta år. Huruvida denna sedermera kan förvärfvas, kan icke jag afgöra. Det torde ju dock kunna hända, att, ifall man ställde frågan på det sättet, att man först skulle låta regementet reda sig med hvad som finnes och sedermera, om erfarenheten gåfve vid handen, att man blefve tvungen utvidga området, detta icke läte sig göra utan en högst afsevärd kostnad.

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

Herr Cristiernson: Herr talman, mina herrar! Jag vill börja med att säga, att jag icke alls velat rikta någon förebråelse till statsrådet. Ty det är jag alldeles öfvertygad om, att hvad Kungl. Maj:t här åtgjort är han icke ansvarig för. Men det kan väl icke ändå förnekas, att flera underordnade militära myndigheter handlat på sådant sätt, att det är mer än väl förtjänt, om de få en kritik, som, såsom statsrådet sade, är något stark. Jag tror, att t. o. m. statsrådets anförande icke kunnat på något sätt förminska det berättigade i denna kritik, när han nu säger, att man kunde medgifva, att utredningarna 1903 icke varit fullt planmässiga, eller att åtgärderna icke varit fullt planmässiga. Men hvad skall man begära af dessa herrar? Skall det icke kunna blifva planmässighet? Här ha vi t. ex. en herre, inspektören för kavalleriet. Han har väl till uppgift att se till, att kavalleriets nya öfningsfält blifva sådana, de skola vara. Här ha vi t. ex. en specialist i fråga om utväljande af skjutfält. Hvad är det för en herre? Huru har han förvaltat sitt uppdrag i detta speciella fall?

Det har yttrats, att man 1903 fick begränsa fordringarna på Hälsingborgs stad. Jag har försökt visa, huru fördelaktigt det skulle hafva varit för staden, om staden t. ex. fått lämna den jord, som ligger längre bort. Och, med den kännedom jag har om förhållandena i Hälsingborg, tror jag icke, att, när det preliminära beslutet fattades, man från de militära myndigheternas sida har varit för släpphändt mot staden, utan jag är alldeles öfvertygad om, med den kännedom jag, som sagdt, har om förhållandena, att de militära myndigheterna ha sagt: det och det måste vi hafva; och det är efter det, som staden rättat sig.

Det säges, att det sedan år 1903 har inträffat en så stor omgestaltning i fråga om kavalleriets utbildning. Det är roligt att det på något område i detta land kommer reformer hastigt och lustigt, när man minst anar dem, men icke tror jag, att kavalleriets utbildning undergått en sådan generalreform, att en skjutbana, som år 1903 ansågs lämplig för 10 skvadroner, icke nu skulle vara tillräcklig för 5 skvadroner, Äfven om den tid, som är anslagen åt skjutöfningar, blifvit fördubblad, kommer icke skjutbanan att tagas i anspråk för dessa mera än ursprungligen var beräknadt för de 10 skvadronerna, och med afseende på utrymmet behöfva naturligtvis de 5 skvadronerna icke så stor öfningsplats, som det dubbla antalet skulle kräfva. Huru än kavalleriets utbildning forcerats, kan sålunda ingen bli öfvertygad om att fältet under nuvarande förhållanden skulle vara otillräckligt.

Att man år 1903 förbiråg behofvet af skog för kavalleriets utbildning visar, huru litet man hade reda på sig. Men nog borde man år 1903 hafva vetat, något hvarom icke någon i denna kammare torde vara okunnig, att kavalleriet ej kan utbildas endast i ridhus och på släta fältet, utan att det behöfver öfvas i terräng.

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

Slutligen vill jag nämna, att det med den ifrågasatta anordningen kan bli fråga om, huruvida icke kronan tvingas att inköpa ett annat område. Skjutbanan, som nu befunnits olämplig, har en längd af 3,000 meter, medan den nya skjutbanan, endast är 2,500 meter. Nu säges det visserligen, att det i slutet af skjutbanan finnes en skog och att denna utgör ett säkert kulfång, men det är icke otänkbart, att en och annan kula kan gå igenom skogen och några hundra meter på andra sidan, och då är jag öfvertygad om att innehafvaren af Väla gård eller andra, som bli utsatta för obehag, komma med anspråk på att det skall bli en neutral zon så att säga, och att chefen för landtförsvarsdepartementet måste komma med framställning om inköp af mera jord. Det område, som nu är beräknadt för skjutbana, har, om jag inte misstager mig, en ytvidd af 140 hektar, medan den nya skjutbanan utgör endast 100 hektar. Jag kan sålunda icke finna annat än att man tagit allt för liten hänsyn till andra än regementet i afseende på säkerhetsanordningarna.

Då jag icke kan finna, att något af de skäl, som herr statsrådet nyss anfört, berättigar mig till ens att återtaga det yrkande jag nyss framställde och då jag fortfarande är af den öfvertygelsen, att en öfningsplats, som kunnat vara fullt tillräcklig för 10 skvadroner, bör bereda mycket god plats för 5 skvadroner, ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt afslagsyrkande.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Reservanten har inom utskottet anfört samma skäl, som han nu andragit, men utskottet fann dem icke nog öfvertygande, utan tillstyrkte bifall till Kungl. Mat:ts förslag. Det kan vara, att han, som känner till förhållandena, måhända har rätt i sin uppfattning, det tviflar jag icke på, men inom utskottet finnes en annan representant från samma trakt, och han har lika väl reda på förhållandena, men han var af motsatt åsikt, och det var genom att följa denna, som utskottet kom att godkänna framställningen.

Här är ju ingenting annat ifrågasatt än att Kungl. Maj:t skulle sälja en del af det område, som kronan äger eller fått sig upplåtet och hvilket utgör omkring 16,5 hektar, samt af försäljningssumman inköpa ett skogsskifte om cirka 37,5 hektar. Det är sålunda i själfva verket endast en byteshandel det är fråga om, fastän försäljningssumman icke fullt täcker kostnaderna för inköpet.

Sådana utbyten har Riksdagen icke förut motsatt sig, utan gärna gått med på, om så erfordrats för något visst ändamål. Och det lär nu i detta fall icke kunna bestridas, att, om framställningen bifalles, öfningsfältet blir, såsom det bör vara. Och då det nu, som sagdt, blott är fråga om att köpa ett område och sälja ett annat, bör man icke motsätta sig det, helst som utöfver inköpssumman för skogsskiftet det skulle uppstå ett öfverskott af

Angående försäljning af ett kronan tillhörigt område invid Hälsingborg m. m. (Forts.)

117,000 kronor. Jag kan, herr talman, icke se, att det under sådana förhållanden är farligt att tillstyrka detta ägoutbyte, och ber jag därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Christiernson: Herr talman! Jag vill i korthet säga herr Carl Persson, att jag endast anfört siffror för det värde, hvartill jorden sättes i Hälsingborg. Ingen tviflar på, att jorden icke bör säljas under 5 kronor per kvadratmeter, men *när* den kan säljas till det priset kan man tvista om, och ingen hälsingborgare räknar med, att det kan ske inom de närmaste 10 åren. I betraktande af ränteförlusten lär då hvad staten går miste om, bli ganska afsevärdt.

För att regementets behof skall blifva tillgodosedt »måste», enligt regementschefens utsago, »regementet emellertid förvärfva utsträckt dispositionsrätt till det mellanliggande, staden tillhöriga farliga området». Han säger sålunda »måste», och det låter ju ganska absolut. Departementschefen anser det däremot vara af mindre betydelse, att kronan förvärfvar vidsträcktare dispositionsrätt till området. Trots det att regementschefen upptäckt, att öfningsfältet är för litet, affärdar sålunda departementschefen i denna del utan vidare dennes kategoriska uttalande. Däraf stärkes jag i min uppfattning, att det icke föreligger så synnerligen talande skäl för en utvidgning af öfningsfältet, utan att regementet kan rymmas på det område, som det nu har och hvilket utgör icke mindre än 262 hektar inalles. Jag har räknat ut — ty uppgifter därom saknas i den kungl. propositionen — att det område, som står till regementets förfogande, om man undantager skjutfältet och farlighetsområdet, dock skulle utgöra 112 hektar eller 225 tunnland, och det måtte väl räcka för ett kavalleriregemente att voltigera på, i synnerhet då man betänker, att för repetitionsöfningarna finnes ett stort område vid Ljungbyhed, där förut 25 skvadroner fått plats. Jag anser sålunda fortfarande, att icke tillräckliga skäl föreligga för ett bifall till framställningen.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Malm: Herr talman! Beträffande dispositionsrätten till det område, som ligger emellan det af staden skänkta öfningsfältet och Välaskogen, så är den redan nu i viss mån tillerkänd regementet genom kontrakt med Hälsingborgs stad på så sätt nämligen, att regementet de tider af året, då icke skada kan göras å växande gröda, har att för öfningar disponera området, d. v. s. de tider af året, då regementsöfningarna pågå och då det är talrikast samladt. Denna omständighet har för mig varit den bestämmande faktorn, då jag — icke i motsats till regementschefen, utan med viss modifikation af hvad han sagt — framhållit, att en ökad dispositionsrätt öfver det mellanliggande området är för närvarande obehöflig.

Hvad för öfrigt beträffar utrymmet, var jag själf i höstas

nere och såg på öfningsplatsen och såvidt jag förstår, kan man icke säga, att utrymmet nu är tillräckligt och särskildt med hänsyn till behofvet af betäckt terräng är det i hög grad önskvärdt, att regementet kommer i besittning af Välaskogen. Och jag framhåller ytterligare, hvad jag nämnde nyss, att, om man skulle utgå från att hvad man redan har vore tillräckligt, men det i framtiden skulle visa sig vara otillräckligt, det torde vara ganska svårt att få hvad som behöfs åtminstone till rimligt pris.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter det herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Angående fördelning af de till främjande af nykterhet afsatta medel.

Till behandling upptogs nu statsutskottets utlåtande, n:o 160, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående fördelning af de medel, som komma att under år 1909 och 1910 afsättas till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder, samt i ämnet väckta motioner.

Mom. a).
Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).
Uti propositionen n:o 184 hade Kungl. Maj:t, beträffande fördelningen af de medel, som, jämlikt 25 § i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905, komme att under år 1909 och 1910 afsättas till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder, gjort framställning, bland annat, om understöd af samma medel å 5,000 kronor för främjande af Sveriges nationaltempels af templarordens studieverksamhet under år 1910.

Vidare hade uti särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner föreslagits att från de i Kungl. Maj:ts proposition omförmälda medel följande anslag måtte beviljas till understöd åt nedannämnda nykterhetssällskap, nämligen: af herr *Wallis m. fl.*, uti motionen n:o 257, 5,000 kronor åt nykterhetsorden Verdandi för dess studieverksamhet; af herr *Kvarnzelius m. fl.*, uti motionen n:o 252, 15,000 kronor åt Sveriges storloge af I. O. G. T.; af herr *Byström m. fl.*, uti motionen n:o 253, 6,000 kronor åt Sveriges blåbandsförening; af herr *Byström m. fl.*, uti motionen n:o 254, 4,000 kronor åt Nationalgoodtemplarorden; och af herr Wavrinsky, i motionen n:o 255, 4,000 kronor åt nykterhetsföreningen Hvita bandet för dess studieverksamhet.

Uti förevarande moment hemställde utskottet om afslag å såväl Kungl. Maj:ts ofvanberörda framställning som omförmälda motioner.

Angående fördelning af de till främjande af nykterhet afsatta medel. (Forts.)

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Olsson* i Fläsbro, *Persson* i Tällberg, *Wiklund*, *Starbäck*, *Ström* i Transtrand, *Byström*, *Christiernson* och *Rydén*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen med anledning af Kungl. Maj:ts förslag och förenämnda motioner måtte medgifva, att af ifrågavarande medel finge utgå

dels för främjande af Sveriges nationaltempels af Templarorden studieverksamhet under år 1910	kronor	3,000: —
dels för främjande af nykterhetsorden Verdandis studieverksamhet under år 1910	»	2,000: —
dels för främjande af Sveriges storloges af I. O. G. T. studieverksamhet under år 1910	»	8,000: —
dels för främjande af Sveriges Blåbandsförenings studieverksamhet under år 1910	»	3,000: —
dels för främjande af Nationalgoodtemplarordens studieverksamhet under år 1910	»	2,000: —
dels ock för främjande af nykterhetsföreningen Hvita bandets studieverksamhet under år 1910	»	2,000: —
Summa	kronor	20,000: —

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet af

Herr Ström i Transtrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då Andra Kammaren nyss så enhälligt fattat beslut om bifall med afseende å hvad utskottet hemställt, så hoppas jag äfven, att kammaren lika enhälligt skall bifalla det förslag, hvartill reservanterna i denna punkt ha kommit. Vi ha ansett, att de i flera motioner begärda och af oss tillstyrkta anslagen för nykterhetsverksamhetens befrämjande äro lika viktiga och lika nyttiga som de förut här beviljade. Detta har också erkänts både inom afdelningen och inom utskottet, men man har ansett, att då dessa motionärer icke inkommit med någon ansökan till Kungl. Maj:t, så att fördelningen där först fått pröfvas, så har man funnit sig icke kunna bifalla deras förslag. Men utskottet har dock tillstyrkt och båda kamrarne nu biträdt denna utskottets tillstyrkande hemställan i 17 och 18 punkterna, hvilka anslag också ha tillkommit på enskilda motionärers framställning. Det är således ingen anledning att af den orsaken frångå, hvad öfriga motionärer här ha begärt. De som motionerat i denna fråga torde tycka, att reservanterna varit nog så sparsamma, då de prutat ned ungefär till hälften. Det som begäres i dessa enskilda motioner uppgår tillsammans med de 5,000 kronor, som ingå i Kungl. Maj:ts förslag, till 39,000 kronor, då reservanterna däremot tillstyrka eller begära att få 20,000 kronor. Jag hoppas

dock, att de motionärer, som ha framställt sina anspråk, ändå skola känna sig belåtna med de anslag, som sålunda föreslagits.

Angående fördelning af de till främjande af nykterhet afsatta medel. (Forts.)

Vi ha nämligen icke velat gå längre af den orsak, att äfven om i år skulle kunna finnas litet medel i reserv, så ha vi tänkt på de anslag, som årligen skola erhålla, och då ha vi icke kunnat gå längre än hvad här i reservationen begäres, förutom hvad utskottet enhälligt tillstyrkt.

På grund af hvad jag sålunda i största korthet anfört, vågar jag därför, herr talman, anhålla om afslag på utskottets hemställan i punkten b) och bifall till den af herr Olsson med flera vid betänkandet fogade reservationen.

Herr *Danielsson* instämde häruti.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Jag ber att med instämmande i hvad den föregående talaren här yttrade få ytterligare fästa uppmärksamheten på ett par saker.

Riksdagens nykterhetsgrupp, som af Andra Kammaren omfattar icke mindre än 136 medlemmar, har varit samlad och tagit i noggrant öfvervägande de skäl, hvarpå de fem särskilda motioner, å hvilka utskottet hemställt om afslag, stödja sig och som af gruppen befunnits välgrundade. Skulle icke denna obestridligt sakkunniga pröfning, som skett med hänsyn till samtliga de ifrågasatta anslagen till nykterhetens främjande, motväga det af utskottet påvisade förhållandet, att dessa anslag icke »i ett sammanhang hafva varit föremål för Kungl. Maj:ts utredning och bedömande.» Och hvad angår utskottets erinran, att »försiktigheten synes bjuda att icke för närvarande hårdare belasta de nu tillgängliga medlen», så ha reservanterna just på denna grund föreslagit de ifrågavarande anslagens nedbringande till hälften, hvarigenom helt visst all nödig försiktighet blifvit iakttagen.

Därjämte tillåter jag mig påminna om den enighet, hvarmed nykterhetsvännerna i denna kammare, till hvilka jag räknar många utanför vår grupp stående icke mindre än dem som tillhöra densamma omfattat den *studieverksamhet*, som bemälda anslag gemensamt afse att understödja såsom den säkraste och i allo bästa vägen till det af oss alla åsyftade stora humanitära och fosterländska målet. Det var denna väg, jag tog mig friheten redan vid 1904 års riksdag anvisa genom den då väckta motionen om anhållan hos Kungl. Maj:t om åtgärders vidtagande för att bereda tillfälle åt lärare vid de allmänna läroverken äfvensom seminarielärare att mot ersättning af allmänna medel under sakkunnig ledning genomgå en kurs till inhämtande af de för en verksammare nykterhetsundervisning nödiga insikter i alkohologi. Det är denna samma väg, jag ock nu af djupaste öfvertygelse manar kammaren att genom antagande af reservationen

kraftigt fullfölja. Till sagda herrar P. Olssons m. fl:s reservation ber jag därför, herr talman, få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Jönköping och *Vennersten*.

Herr Odqvist: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med åberopande af de skäl för densamma, som utskottet i sin motivering angifvit.

Efter det öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen gifvit propositioner å de därunder gjorda yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll i stället den vid momentet af herr Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna reservationen.

Mom. c)—f).
Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 15.

Slutligen föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden:
n:o 161, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ytterligare anslag till restaurering af Strängnäs domkyrka;
n:o 162, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående försäljning af en Örebro högre allmänna läroverk tillhörig så kallad kålgårdstomt; och
n:o 163, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående understöd till gränsridaren Karl Johan Rautios i Pello änka Hanna Maria Isaksdotter, född Muotka, och makarnas fyra minderåriga barn.
Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 120, till Konungen, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition n:o 119 med förslag till lagar om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan m. m., dels de i sammanhang därmed afgifna propositionerna n:is 120, 121 och 122, dels ock väckta motioner om tillägg till de i propositionerna n:is 120 och 122 framlagda förslag.

§ 17.

Herr *af Callerholm* aflämnade en motion, n:o 273, om ändrad lydelse af 7 §, 1 mom. i Andra Kammarens arbetsordning.

Nämnda motion bordlades.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes Andra Kammarens femte tillfälliga utskottets utlåtande, n:o 36, i anledning af Första Kammarens beslut i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till gällande bestämmelser rörande villkoren för idkande af pantlånerörelse.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *von Horn* under 2 dagar fr. o. m. den 12 maj,
» *Petrén* » den 11 maj och
» *Hasselquist* » 2 dagar fr. o. m. den 11 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,45 på natten.

In fidem
Per Cronvall.